

AZERBAYCAN

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan : **Tuğrul SOMUNCUOğLU**
Ankara - April, 2011

T.C. Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ

AZERBAIJAN

Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Temel Sosyal Göstergeler

Nüfus	8,9 milyon (Nisan 2009 itibarı ile)
Dil	Azeri Türkçesi
Din	İslam
Başlıca Sanayi Malları	Petrol ve doğal gaz, petrol ürünleri, petrol sahası ekipmanı, çelik, demir cevheri, çimento, kimyasallar ve petro kimyasallar, tekstil, metal işleme
Başlıca Tarım Ürünleri	Pamuk, hububat, pirinç, üzüm, meyve, sebze, çay, tütün? çiftlik hayvanları, domuz, koyun, keçi
Başlıca İhraç Malları	Petrol ve gaz, makineler, pamuk, gıda maddeleri
Başlıca İthal Malları	Makine ve ekipman, gıda maddeleri, metaller, kimyasallar
Başkent	Bakü
Yüzölçümü	86 600 km ²
Başlıca şehirleri	Gence, Lenkeran, Mingeçevir, Şeki, Guba, Ali Bayramlı
KDV Oranı	%18
Kurumlar Vergisi Oranı	% 20
Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Satınalma gücü paritesine göre)	12.393 \$

Kaynak: The Economist Intelligence Unit Azerbaijan Country Report Haziran 2010, Country Profile 2008

Temel Ekonomik Göstergeler

	2007a	2008a	2009a	2010b	2011b
GSYİH (milyon \$)	33.049	48.851	43.019c	50.002	57.087
Reel GSYİH Artışı (%)	25.0	10.8	9.3	3.5	3.1
İşsizlik Oranı (ortalama; %)	0.9	0.9	1.1c	1.1	1.1
Enflasyon (yıl-sonu; %)	19.7	15.5	0.6	4.9	4.7
İhracat (milyon \$)*	6.058	47.756	14.688	28.164	28.102
İthalat (milyon \$)*	5.078	7.163	6.119	6.970	7.528
Cari İşlemler Dengesi (milyon \$)	9.019	16.453	10.173	15.738	15.058
Döviz Kuru Manat:ABD\$ (yıl-sonu)	0.85	0.80	0.80	0.78	0.75
Döviz Kuru Manat:€ (yıl-sonu)	1.24	1.12	1.15	0.93	0.89

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Azerbaijan Country Report, Haziran 2010

a: Gerçek b: EIU Tahmini c: EIU Projeksiyonu

*:Trademap

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

ADB, BSEC, CE, CICA, CIS, EAPC, EBRD, ECO, FAO, GCTU, GUAM, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, İFRCS, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC, MIGA, NAM (gözlemci), OAS (gözlemci), OIC, OPCW, OSCE, PFP, SECİ (gözlemci), UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (gözlemci)

Genel Bilgiler

Coğrafi Konum

Azerbaycan Cumhuriyeti Kafkasların geçiş noktası üzerinde, Büyük Kafkaslar ile Küçük Kafkaslar arasında yer almaktadır. Bölgenin en önemli özelliği tarihi geçit ve ticaret yolları üzerinde bulunmasıdır. Kuzeyinde Gürcistan (480 km) ile Rusya Federasyonu'na bağlı Dağistan Özerk Cumhuriyeti (390 km), güneyinde İran İslam Cumhuriyeti (756 km), batısında Ermenistan (1.007 km) ve Türkiye Cumhuriyeti (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile 11 km uzunluğunda ortak sınırı bulunmaktadır), doğusunda ise Hazar Denizi (713 km) yer almaktadır.

86.600 km²'lik toplam araziye (%11,5 orman, %1,6 su havzası, %50 tarıma elverişli topraklardır ki, bunun %27'si otlaklar ve %36,9 diğer topraklardır) sahip olan Azerbaycan 44-52 doğu meridyenleri ve 38-42 kuzey paralelleri üzerinde yerleşmektedir. Bakü'den Kuzey Kutba olan mesafe 5.550 km ve Ekvatora olan mesafe ise 4.440 km'dir. Dünyada en büyük göl olan Hazar Denizi 400.000 km² büyüklüğünde olup, en derin yeri 1.025 metredir.

Yaklaşık arazi yapısının %50'si dağlık olan bölgede deniz seviyesinden 3.000 metreye kadar yüksek olan sahalara ve %1'ini ise 3.000 metreden yüksek olan sahalara kaplamaktadır. Azerbaycan'ın ortalama deniz seviyesinden yüksekliği 657 metredir. Dağlık arazi Büyük Kafkas, Küçük Kafkas ve Talış Dağlarından oluşur. Kür-Aras ovası en büyük düzlüktür. En düşük rakım (Hazar Denizi) -28 m ve en yüksek nokta (Bazardüzü Dağı) +4.466 m'dir.

Dünyadaki 11 iklim çeşidinin dokuzuna sahip olan Azerbaycan'ın iklimini Büyük Kafkas dağlarının kuzeyden gelen soğuk hava kütleleri, Küçük Kafkas dağlarının güneyden gelen sıcak tropikal hava akımları ve Hazar Denizi etkilemektedir.

Azerbaycan dünyanın çok değişik iklim tiplerine sahip ülkelerden biridir. Doğu ve orta kısımları alçak ve düzlük olduğu için, kışları ılık, yazları çok sıcak geçer. Güney doğu kısmı ise nemli subtropikal iklime sahiptir. Bölgeye düşen yıllık yağış miktarı 1.200-1.400 mm'dir. Diğer bölgeler ise, kurak ve yarı kurak görünüme sahiptir. Tarımsal faaliyetlerin çoğu Kür ve Aras nehirleri civarında yapılmaktadır.

Siyasi ve İdari Yapı

Azerbaycan Parlamentosu, 31 Ağustos 1991'de, ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir. 18 Ekim 1991 tarihinde de Meclis Bağımsızlık kanununu kabul etmiştir. Ülke, 12/11/1995 tarihine kadar 1991'de Azerbaycan Yüksek Sovyeti tarafından kabul edilen, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının yeniden ihdas edilmesine dair kanunun verdiği yetkiyle idare edilmiştir.

Dolayısıyla halihazırda Azerbaycan, 12 Kasım 1995 tarihinde halkoyuna sunulularak, %91,9 evet oyu ile kabul edilen yeni Anayasa ile idare edilmektedir. Anayasaya göre ülkenin yönetim biçimi Cumhuriyet'tir. Başkanlık sisteminin egemen olduğu ülkede, Cumhurbaşkanı seçimi beş yılda bir yapılmaktadır.

Azerbaycan Milli Meclisi, 125 Milletvekilinden oluşmaktadır. Bunların 25'i siyasi partilerden, 100'ü ise bağımsız olarak seçilmiştir. Ülkede 30'un üzerinde irili ufaklı siyasi parti faaliyet göstermektedir.

Bugün mevcut olan müstakil ve bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti, 12 Kasım 1995 tarihinde referandum yolu ile kabul edilmiş olan Anayasa ile idare edilmektedir. Bu Anayasa'ya göre, Azerbaycan devleti demokratik, hukuka dayalı, laik, üniter bir cumhuriyettir. Kuvvetler ayrılığı prensibi Anayasa tarafından benimsenmiştir. Yasama yetkisi 125 milletvekilinden oluşan ve 5 yılda bir yenilenen Milli Meclis'e, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına ve yargı yetkisi de Mahkemelere bırakılmıştır.

Milli Meclis, kanun kabul etmekle görevlendirilmiştir. Denetim yetkisi sınırlıdır. Toplantı zamanı ve süresi Anayasada belirlenmiştir. Hükümete güven oyu vermek veya vermemek şeklinde olan parlamenter yetki, Azerbaycan Anayasasında sınırlı hale getirilmiş ve Milli Meclisin hükümete güven oyu vermemesi halinde, aynı heyete hükümetin teşekkül ettirilmesi yetkisi Cumhurbaşkanına tanınmıştır.

Cumhurbaşkanı, hem devletin ve hemde icranın başıdır. Kanunlardan sonra Bakanlar Kurulu Kararlarından önce gelen ve "Ferman" adı verilen hukuki kararlar alma yetkisi vardır. "Ferman" denen hukuki kararlar, kanun gücünde olup, icrai hüviyete sahiptir. Bu yönü ile Cumhurbaşkanı yasama yetkisiyle de tehziz edilmiştir.

Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı 5 yıllık süre için halk seçmektedir. Hiç kimse ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilemez şartı, 18.03.2009 tarihinde yapılan Referandumda kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanı hem devletin, hem de yürütmenin başıdır. Her türlü idari karar almak ve devlet teşkilatına şekil ve yön vermek yetkisine sahiptir. Başbakanı, Bakanları ve diğer devlet görevlilerini atamak ve görevden almak yetkisi vardır. Anayasaya göre, Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanı'nın yüksek icra organı olup, ona tabidir ve aynı zamanda da ona karşı sorumludur. Başbakanın ve Bakanların Milli Meclis üyesi olma şartı aranmamıştır.

Anayasada devletin egemenliğinin yegane kaynağının halk olduğu vurgulanmıştır. Anayasa, halk ve öğgürlüklerin tespit ve düzenlenmesi açısından çağdaş bir Anysadır.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

Azerbaycan'ın nüfusu 2009 itibarı ile 8,89 milyondur. Yıllık ortalama nüfus artışı 1959-70 arasında % 3 iken, 1999-2004 yılları arasında %0,8'e gerilemiştir. Ancak 2004-2008 döneminde ülke dışına göçteki yavaşlama ve doğum oranlarının yükselmesi neticesinde ortalama nüfus artış hızı % 1,26'ya yükselmiştir. Ölüm oranında 1990 yılından bu yana fazla bir değişiklik olmamıştır. Ölüm oranı 2008 itibarı ile bin kişide 6,2'dir.

Nüfus'un Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1000 kişi)

Yaş Grupları	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam	8191,3	8269,1	8349,0	8447,3	8553,0	8665,9	8779,8	8896,9
0-4	577,0	562,2	565,9	582,4	609,0	649,5	692,3	731,9
5-9	829,7	773,4	709,4	655,4	615,1	578,2	563,9	568,3
10-14	936,8	936,8	924,9	908,6	871,3	834,9	778,2	713,9
15-19	853,5	881,4	906,8	925,9	942,9	942,9	942,6	930,8
20-24	707,4	734,3	759,9	793,3	823,2	857,9	886,0	911,7
25-29	623,2	629,5	648,9	666,2	689,8	709,7	736,6	762,4
30-34	654,2	650,7	629,8	625,1	614,2	624,3	630,3	649,9
35-39	695,8	683,1	682,4	672,4	669,6	655,3	651,9	630,6
40-44	656,8	684,1	697,3	704,7	697,7	694,8	682,1	681,6
45-49	437,1	472,9	528,1	568,8	620,3	652,1	679,4	692,5
50-54	295,6	321,3	335,6	366,5	390,2	429,0	464,4	519,1
55-59	149,5	159,9	191,7	219,7	258,8	284,5	309,4	323,1
60-64	260,5	237,8	198,4	171,3	144,0	139,8	149,6	179,9
65-69	229,9	235,9	251,4	251,4	251,8	232,5	213,0	177,4
70 ve üzeri	284,3	305,8	318,5	335,6	355,1	380,5	400,1	423,8

Kaynak: Azerbaycan İstatistik Kurumu

Azerbaycan, diğer dağılan SSCB ülkelerinde olduğu gibi, 1990'lerden itibaren kentlerde yaşayan nüfusunun bir kısmını kaybetmiştir. Bunda çoğunluğu kentlerde yaşayan etnik azınlıkların ülke dışına göç etmesi önemli rol oynamıştır. 2003 yılından itibaren kentsel nüfusta yeniden artış gözlenmeye başlamıştır. Kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı 1989'da % 54,2 iken, 1999'da bu rakam %51,1'e düşmüş, 2009 yılı itibarı ile bu oran tekrar % 54,2'ye çıkmıştır. Kentsel nüfusun artışında petrol sektöründeki gelişmeye bağlı olarak artan yeni iş olanakları etkili olmuştur.

Nüfusun Şehirlere Göre Dağılımı

Bakü	2.039.700
Gence	313.000
Sumgayt	310.000
Mingaçevir	96.000
Khirdalan	92.000
Şirvan	77.000
Nahcivan Şehri	74.500
Şeki	63.000
Yevlakh	58.000
Lankaran	50.000

Kaynak: Azerbaycan İstatistik Kurumu

1999 yılı nüfus sayımına göre Azeri nüfus, toplam nüfusun % 90,6'sını oluşturmaktadır. Ülkedeki başlıca etnik azınlıklar ise Lezginler (% 2,2-Rusya'nın Dağıstan bölgesi kökenli Müslüman Kafkas bir halk), Ruslar (% 1,8) ve Ermeniler (% 1,5)'dir.

Azerbaycan'ın resmi dili Azericedir(Azeri Türkçesi). Ülkede 1920'lere kadar Arap alfabesi kullanılmış, 1929 yılında Latin alfabesine geçilmiştir. Ancak, 1939 yılında zorunlu olarak Kiril alfabesine geçilmiştir. 1992 yılında Türkçeden örnek alınarak yeni bir Latin alfabesi oluşturulmuş olup, 2001'den beri zorunlu olarak kullanılmaktadır. Bağımsızlıktan sonra devlet, Rusçanın kullanımını aşamalı olarak kaldırmaya başlamıştır. Ancak Rusça halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ülkede 2008 yılı sonu itibarıyla çalışabilir nüfus 4.318.200 kişi olup, nüfusun % 49,5'ni oluşturmaktadır. İşsiz statüsü verilen 44.481 kişiye Devlet Sosyal Komitesi tarafından maddi destek sağlanmaktadır. 2008 sonu itibarıyla işsizlik oranı % 1,3 olarak açıklanmış olmakla beraber işsizlik, 2003 yılında İLO ve UNDP tarafından yapılan araştırmaya göre işsizlik oranı %10,7 olarak açıklanmıştır. İstihdam organları tarafından ülke dahilinde resmi işsiz statüsü verilmiş şahısların % 46,9'u kadınlardan oluşmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyetinin "Halkın Mesaulüdü (istihdamı) Hakkındaki 9/8/2001 tarihli Kanunu"

gereğince işsizlik statüsüne sahip olan kişilerden bir kısmı işsizlik ödeneği almıştır. (ödeneğin ödeme süresi 12 aylık süre içinde 26 takvim haftasından çok olamaz). 2008 yılında ortalama işsizlik ücreti 137,5 AZN olup, ülke genelindeki ortalama ücret 275 (335 \$) AZN'dir.

Çalışan kesimin yaş limiti erkeklerde 16-65, kadınlarda 16-60'dır. Faal nüfus yaşının (çalışma yaşı) dışında çalışan çok az kişiye rastlanmaktadır. Çalışan kesimin genellikle 30- 40 yaş arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Azerbaycan diğer Kafkas ülkelerine göre (Gürcistan ve Azerbaycan) geniş topraklara sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık % 55'i tarımsal arazilerden, % 2,5'i ise kentsel alanlardan oluşmaktadır. Toprakların % 12'si ise ormanlık arazidir. Azerbaycan, ekolojik olarak çok çeşitli bir coğrafi yapı sergilemektedir. Ülke, deniz seviyesi altında düzlükler, Kafkas bölgesinde 4 000 metre yüksekliğinde dağlar, çöller ve subtropik alanlarla kaplıdır. Ülke topraklarının yarısından fazlası alçak arazilerden oluşmaktadır. Tamamı Kafkas havzasında akan nehirler gemi taşımacılığına elverişli değildir. Sulama sistemleri su depoları ile düzenlenmektedir. En büyük su deposu ülkenin batısındaki Kuna nehri üzerinde yer alan Mingechaur deposudur.

Trans-Kafkas ülkeleri içinde çevre kirliliğinin en fazla olduğu ülke Azerbaycan'dır. Yağış miktarı düşük olmakla birlikte Azerbaycan yeterli taze su rezervine sahiptir. Ancak yüzey suyu kirlidir. Nüfusun dörtte biri güvenli suya ulaşmakta sorun yaşamaktadır. 1990'larda sınai üretimde düşüş olmasına rağmen hava kirliliği halen yüksek düzeydedir. Çevre standartları üreticiler tarafından yeterince uygulanmamaktadır. Tarımsal arazi verimliliği de uzun yıllar boyunca yetersiz drenaj ve sulama nedeni ile topraktaki tuz oranının artmasına bağlı olarak düşmüştür. Hazar Denizi seviyesinin inip çıkması da önemli bir ekolojik sorundur. Hazar Denizi, 1977-1995 yılları arasında yıllık ortalama 13 cm yükselmiştir. Hazar Denizi önemli bir balıkçılık alanıdır. Ancak kirlenme ve kaçak avlanma nedeni ile verimlilikte düşüş gözlenmektedir. 2006 yılında mersinbalığı stoklarının korunması amacı ile Azerbaycan, Rusya, Kazakistan ve Türkmenistan'dan havyar ticaretine CITES tarafından (the International Convention on International Trade in Endangered Species) geçici yasak getirilmiştir.

Petrol ve gaz üretimi, rafine edilmesi ekonominin temelini oluşturmaktadır. British Petrol (BP) tarafından yayınlanan Review of World Economy isimli kaynağa göre ülkenin 7 milyar varillik kanıtlanmış petrol rezervi bulunmaktadır. Söz konusu rakam, dünya rezervlerinin 0,6'sına tekabül etmektedir. Ülkenin rezerv/üretim oranı ise 29,3'tür. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) verilerine göre ise ülkenin kanıtlanmış petrol rezervleri 17,5 milyar varildir. Ancak bu verilerin hesaplanmasında kullanılan sınıflandırmalar Sovyet sistemine göre olup, daha geniştir. Ülkenin petrol rezervleri SOCAR verilerine bu nedenle çok daha fazladır. Ülkenin petrol rezervleri Ortadoğu ile karşılaştırıldığında düşük düzeydedir. Ortadoğu'daki kanıtlanmış rezervler 742,7 milyar varil olup, dünya toplamının % 61,5'ine tekabül etmektedir.

Azerbaycan net petrol ihracatçısı bir ülkedir. Ülkenin petrol ihracatı sürekli artış göstermektedir. 2006 yılında yaklaşık 500 000 varil/gün ihraç edilmiştir. Bu rakam 2007 yılında 1 milyon varil/gün'e ulaşmıştır. 2003-2004 yıllarında ihraç edilen petrol miktarı ise 180 000 varil/gün'dür.

BP verilerine göre 2006 yılı sonu itibarı ile Azerbaycan'ın kanıtlanmış gaz rezervleri 1,35 trilyon metreküptür (dünya rezervlerinin % 0,7'si). Gaz üretimi 2006 yılında 6,8 milyar metreküp olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu rakam bir önceki yıla göre % 17 artış anlamına gelmektedir. Bu artış offshore Şah Deniz petrol ve gaz projesini gerçekleştiren BP önderliğindeki konsorsiyumun (Azerbaijan International Operation Company-AIOC) üretimindeki artıştan kaynaklanmıştır. Şah Deniz konsorsiyumunun ticari üretime geçişinde gecikmeler yaşanmış, ancak Mayıs 2007 itibarı ile 5,2 milyon metreküp/gün gaz ve 15 000 varil/gün yoğunlaştırılmış gaz üretimi gerçekleştirilmiştir. Yıllık üretimin 2009'da 8,6 milyar metreküpe ulaşması beklenmektedir.

Azerbaycan'ın 5,2 gw elektrik üretim kapasitesi bulunmaktadır. Elektrik tüketiminin yaklaşık % 85'i ülkedeki sekiz termik santralde ve geri kalan altı hidroelektrik santralde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu güç santrallerinin tamamı devletindir. Ülkenin elektrik üretim kapasitesinin 10 gw'ye yükseltilmesi amacı ile iki yeni güç istasyonu inşaat sürecindedir. Ülkenin toplam elektrik üretimi 2006 yılında bir önceki yıla göre %6 oranında artarak 24 milyar kilovata ulaşmıştır. Ancak eskimiş teknoloji ve transmisyon kayıpları nedeni ile elektriğin bir kısmı Rusya, Türkiye ve İran'dan ithal edilmek zorunda kalınmaktadır. Sanayi sektöründe tüketimin gerilemesine rağmen Azerbaycan enerji konusunda verimsizdir. Elektrik sektörü büyük ölçüde sübvansede edilmektedir. Bakü ve çevresinde enerji sıkıntısı yaşanmamasına rağmen kırsal kesimlerde sık sık elektrik kesintileri olmaktadır. Elektrik dağıtım ağı beş bölgeye bölünmüştür. Elektrik dağıtım işi özel şirketler tarafından uzun vadeli sözleşmelerle yürütülmektedir.

Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

Azerbaycan, 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, önemli siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik

problemlere karşı karşıya gelmiştir.

SSCB döneminde sistemli olarak Cumhuriyetler arasında bağımlılığı bir anlamda zorunlu kılan ekonomik yapının ani çöküşü, pazar ekonomisine geçişte; ekonomik, siyasi, hukuki bir alt yapının olmaması, teknolojinin eski olması, serbest piyasa modelinin bilinmemesi, Ermenilerin işgalci tutumu sonucu topraklarının %20'sinin kaybedilmesi, 1,0 milyon kişinin kendi ülkesinde mülteci durumuna düşmesi ve benzeri nedenlerle üretim durma noktasına gelmiş, sonuç olarak da ekonomi üzerinde inisiyatif tamamen kaybedilmiştir.

Ülkede siyasi istikrarın sağlanması ve Ermenilerle geçici ateşkese varılmasından sonra dikkatler ekonomi üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. İşte bunun sonucu olarak 20 Eylül 1994 tarihinde "Asrın Anlaşması" olarak adlandırılan Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi ile dünyanın önde gelen petrol şirketleri arasında "Hazar Denizinin Azerbaycan'a ait Bölümünde Azeri, Çırağ, Güneşli Yataklarının Birlikte İşlenmesi ve Paylaşılması Hakkında" ilk Anlaşma imzalanmıştır.

Alınan önlemler neticesinde, GSYİH'nin reel seviyesi 1996 yılında, 1988 yılından beri ilk defa %1,3 artmıştır. 2000-2009 yılları arasında GSYİH'deki artış yıllık ortalama %15,9 olmuştur.

Azerbaycan ekonomisinde 1996 yılından itibaren başlayan büyüme 2009 yılında da sürmüştür. 2009 yılında GSYİH %9,3 artarak 34,5 milyar Manat'a (43,1 milyar \$'a) yükselmiştir. GSYİH'nin Sektörel pay dağılımı; sanayi % 50,0, tarım %6,7, ticaret %8,0, İnşaat % 7,4, ulaştırma %6,6, haberleşme %2,0 ve diğer sosyal hizmet ve vergiler %19,3 olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen milli hasıla %7,9 artarak 4.874,1 \$'a yükselmiştir.

2009 yılında gıda ürünleri, içki ve tütün fiyatlarında %1,5 azalış, gıda ürünleri dışındaki mal ve hizmetlerde ise %2,0 oranında artış olmuştur.

GSYİH'nin Sektörlere Göre Dağılımı (%)

	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam	100	100	100	100	100	100	100
Tarım, avcılık ve benzeri	15,9	12,2	10,8	9,0	6,7	6,4	5,7
Balıkçılık	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,1	0,1
Sanayi Toplam	36,0	37,2	38,3	47,5	57,3	59,5	57,4
Madencilik	27,6	27,5	29,0	39,4	50,9	53,7	52,5
İmalat	5,3	8,6	8,3	7,2	5,8	5,0	4,2
Elektrik, gaz ve su üretimi	3,1	1,1	1,0	0,9	0,6	0,8	0,7
İnşaat	6,5	11,2	12,5	10,0	7,7	6,7	7,6
Ticaret, otel hizmetleri	6,7	7,6	7,7	6,9	5,9	5,6	6,0
Ulaştırma, lojistik ve iletişim	12,0	10,0	9,5	8,1	6,6	7,3	7,0
Sosyal ve resmi olmayan hizmetler	16,5	13,8	13,8	10,6	9,9	7,8	9,1
Vergi Dışı	6,2	7,8	7,2	7,7	5,5	6,6	7,1

Kaynak: Bakü Ticaret Müşavirliği

Ekonomik Performans

Yeniliklere hızla adapte olan Azerbaycan, SSCB'nin dağılması ile uzmanlaşma ve işbölümüne dayalı ekonomik yapının sona ermesine, Ermenistan savaşı ve Çeçenistan sorunu nedeniyle, ülke sanayii için gereken ara malların ithalat yollarının kapanmasına rağmen bütün bu darboğazları aşmayı başarmıştır. Alınan önlemler neticesinde, GSYİH'nin reel seviyesi 1996 yılında, 1988 yılından beri ilk defa %1,3 artmıştır. 1996-2005 yılları arasında GSYİH'deki artış %367,6 (yıllık ortalama %12) olmuştur. 2009 yılı itibarıyla ülkenin nüfusu 8,9 milyon kişi olup, kişi başına düşen reel GSYİH ise 5488 ABD Dolarıdır.

Bütün bu darboğazların aşılmasında petrol rezervleri önemli bir rol oynamış, yıllardır petrole yatırım yapan Azerbaycan 2005 yılından itibaren milli gelire yansıtacak petrol gelirleri ile yeni bir döneme girmiştir. Önümüzdeki 15 yıl için 50 milyar \$ petrol geliri bekleyen ülke somut ve uygulanabilir projelerle bu geliri halkın yaşam standardının yükselmesine harcayacak hedefler için çalışmaktadır.

Reel GSYİH Büyüme Projeksiyonu (%)

	1999-2003	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 a	2011 a
Reel GSYİH Artışı (%)	9,2	11,2	10,2	26,4	34,5	25,0	10,8	9,3	8,9	8,4

Savaş ve dağılma sonrası ortaya çıkan sorunlar nedeniyle ekonomide büyük bir bozulma ve dağılma yaşanmış ve bunun sonucunda milli gelirde negatif büyüme yani gerileme ve yüksek enflasyon yaşanmıştır. Milli gelir büyüme hızı 1993'te %-23,1, 1994'te %-19,7, 1995'te %-11,8 olarak gerçekleşmiştir. Mayıs 1994'te gerçekleştirilen ateşkes sonrasında ancak 1996 yılının ikinci yarısından itibaren büyüme başlamış, %1,3'lük pozitif büyüme hızına ulaşılmıştır. 1999-2003 yılları arasında GSYİH artışı ise %9,2'dir. 2007 yılı GSYİH büyüme hızı %25 olarak gerçekleşmiştir. 2008 ve 2009 yılları GSYİH artışı oranları sırasıyla %10,8 ve %9,3 olmuştur.

SSCB döneminin sona ermesi ile birlikte, ülkenin GSYİH yapısı da değişmiştir. Bağımsızlığın gerçekleştiği yıl olan 1991 yılında sanayi sektörünün GSYİH'ya katkısı %23,6 iken, 2003 yılında bu oran %37,8'e yükselmiştir. Ticaret, inşaat, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinin de GSYİH'daki payı bağımsızlık sonrasında yükselmiştir. Sanayi sektörünün GSYİH'daki payı artarken, tarım sektörünün payında da düşüş gözlenmektedir. Tarım sektörünün payı 1991'de %30,4 iken, 2003 yılında bu oran %13,1'e düşmüştür. 2008 yılında GSYİH'nin Sektörel pay dağılımı; sanayi % 57,4, tarım % 5,9, ticaret % 6,0, İnşaat % 7,6, ulaştırma % 5,1, haberleşme % 1,9 ve diğer sosyal hizmet ve vergiler % 16,2 olarak gerçekleşmiştir.

Petrol sektöründe faaliyet gösteren kamu şirketlerinin yanı sıra özel şirketler de başarılı olmuştur. Petrol sektöründeki faaliyetler sayesinde inşaat ve haberleşme gibi alt sektörlerin ekonomiye katkısı yüksek olmuştur.

Dağılma sonrası ekonomik sorunlar ve savaş ekonomisi nedeni ile enflasyon oranları dört haneli rakamlara yükselmiştir. 1994 yılı Mayıs ayında gerçekleştirilen ateşkes ve alınan tedbirler ile birlikte 1995 yılından itibaren enflasyon düşüş eğilimi göstermiştir.

Doğrudan yabancı yatırımlar Azerbaycan'ın ekonomik canlanmasında anahtar rolü oynamıştır. Azerbaycan ülkedeki ekonomik sorunların aşılması ve istikrarın sağlanması neticesinde özellikle petrol çıkarma ve işleme sanayii bakımından yabancı yatırımlar açısından çok cazip bir pazar haline gelmiştir. Ülke ekonomisi çift yapıdadır. Bir yandan petrol (hidrokarbon) ve ona bağlı hizmetler ile müteahhitlik sektörlerinde hızlı bir gelişme eğilimi gözlenirken, diğer yandan petrol dışı sanayi sektörlerinde yatırım eksikliği gözlenmektedir. Bunun sonucunda petroldışı sektörlerde düşük istihdam, yetersiz vergi geliri ve ihracat dolayısıyla da ithal ürünlerinde rekabetle başa çıkamama gibi sorunlar yaşanmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımların önemli kısmı petrol üretimi ve çıkarımı alanlarına olmuştur. Sermaye yatırımlarının %60 gibi önemli bir oranı hidrokarbon sektöründedir. Yabancı yatırımcılar imalat sanayi sektörüne yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak da sektörün üretimi düşmüştür. Sumgayit şehri eskiden önemli bir sanayi şehri iken yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı eski canlılığını yitirmiştir.

Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler

Bütçe tahminlerine göre, 2010 yılında Azerbaycan'da GSYİH'nin %6,8 artması beklenmektedir. Azerbaycan milli parası Manat'ın dolar karşısında değişim değerinin yaklaşık 0,80 ve petrol fiyatlarının varil başına 45 dolar olması da bütçe parametreleri arasında yer almaktadır.

Bütçede yer alan başlıca kalemler aşağıda belirtildiği şekildedir.

Bütçe gelirlerinin 2010 yılında 10,015 milyar Manat (AZN) (12,520 milyar \$), bütçe giderlerinin 11,264 milyar AZN (14,080 milyar \$) olması beklenmektedir. Bu rakamlar geçen yılın Bütçesine göre gelirlerde % 16,8, giderlerde ise %8,8 azalmayı ifade etmektedir. Bütçe açığı ise 1,249 milyar AZN olacağı beklenmektedir.

Bütçe gelirlerinin %11'i gümrük vergileri ve harçlar, %39,7'si Maliye Bakanlığı tarafından toplanacak vergiler, %49,1'i Devlet Petrol Fonu (SOKAR), %0,2'si ise vergi dışı gelirler ile karşılanacaktır.

Bütçe giderlerinin ise, %60,3'ü cari harcamalar, %38,9'u yatırım harcamaları, %0,8'i iç ve dış borç ödemeleri için kullanılacaktır. Cari harcamalar içinde sosyal giderler %52,2 ile birinci sırada yer almaktadır.

Genel yönetim giderleri, belediyeler ve borç ödemeleri Bütçe giderlerinin %9,15'ini oluşturuyor. Savunma ile ilgili harcamalar 1,2 milyar AZN ile harcamaların %10,7'sini oluştururken adli harcamalar 707,0 milyon AZN ile giderler içinde %6,3 oranında yer almaktadır. Eğitim harcamaları 1,276 milyar AZN ile bütçenin %11,3 oranındaki gider kalemini oluşturmaktadır.

Ekonomik Projeksiyon Özeti

%	2010	2011	2012	2013
Tüketici Fiyat Enflasyonu	9,5	8,4	7,7	7,5
Ortalama Ücretler	10,0	15,0	16,0	12,5
Reel Ücretler	0,5	6,1	7,7	4,6
İşçi Maliyetleri (Saat / \$)	2,0	2,4	2,8	3,3

GSYİH	4,5	6,1	5,9	5,4
Özel Harcamalar	2,5	6,0	7,0	7,5
Kamu Harcamaları	7,0	8,0	12,0	14,0
Toplam Sabit yatırımlar	5,0	7,5	8,0	8,0
Tarım	3,7	3,9	4,0	4,0
Sanayi	5,0	4,0	5,0	6,0
Hizmetler	3,8	9,9	7,7	4,6
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	8.376	10.936	13.884	15.189
Cari İşlemler Dengesi (% of GDP)	15,1	16,7	18,1	16,8
İhracat (milyar \$)	21.946	25.389	29.550	32.389
İthalat (milyar \$)	-7.749	-8.524	-9.802	-11.420

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Azerbaijan Country Profile 2008, Azerbaijan Country Report, May 2010

Enflasyon

Azerbaycan, hiperenflasyon yaşamış bir ülkedir. Ermenistan ile yapılan savaş sırasında ülkede sürekli para basılmasından dolayı enflasyon 1994 yılında yüzde 1.664 seviyesine ulaşmış, ancak 1995 yılından itibaren uygulanan sıkı para politikalarıyla fiyatlar kontrol altına alınarak 2003 yılında enflasyon oranı yüzde 2,1'e kadar inmiştir.

Enflasyon İstatistikleri

	2005	2006	2007	2008	2009
Tüketici Fiyatları (yıl sonu; %)	5,3	11,4	19,7	15,4	0,6

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Kazakhstan Country Report, May 2010

Ücretler

Azerbaycan Cumhuriyetinde 2008 yılında ücretli çalışan işçilerin ortalama aylık ücretleri 275 AZN (335 \$)'ye yükselmiş ve 2007 yılına oranla % 25,2 artmıştır. Maden ocakları ve madencilik sanayiinde, inşaat sektöründe, maliye ve muhasebecilik, taşınmaz emlakla ilgili işlerde çalışanlara yüksek aylık ücret ödenmektedir. Düşük ortalama aylık ücret ise tarım ve hayvancılık ile balıkçılık alanlarında çalışan işçilere ödenmektedir.

Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Tarım Azerbaycan ekonomisinin petrolden sonra ikinci önemli sektörüdür. Toplam işgücünün %40'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir.

İklimi tarımsal üretime oldukça elverişli olan Azerbaycan'ın başlıca tarım ürünleri pamuk, tütün, çay, zeytin, sebze ve meyvedir. Ham ipek üretimi ve buna bağlı olarak dut ağacı tarımı da oldukça yaygındır. İyi kalitede zeytin üretilmesine rağmen zeytinyağı ve sabun üretimi Ermenistan'da gerçekleştirilmektedir.

Petrolden sonra ihracatta en önemli ikinci sektör olmasına rağmen tarım sektörünün ihracat gelirlerindeki payı Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre 2007 yılında yalnızca %8 olmuştur. Söz konusu istatistiklerin ülkenin en büyük konsorsiyumunun petrol ihracatına ilişkin verileri kapsamaması nedeni ile tarımın ihracat gelirleri içindeki payı gerçekte çok daha düşüktür. 1990'lar boyunca önemli üretim kaybı yaşayan sektör, 1998'den itibaren pozitif büyümeye geçmiş ve 2003-2007 dönemi boyunca ortalama % 4,5 civarında yıllık büyüme göstermiştir. Sektör ülkenin gıda ihtiyacını karşılayamamakta ve hala büyük ölçüde devlet sübvansiyonları ile ayakta durmaktadır. Sektörün toplam üretime katkısı 1990'ların başında % 30 iken, 2007 yılında % 6'ya gerilemiştir. Bunun başlıca nedeni sektördeki yapısal verimsizlik ve aynı zamanda petrol sektöründeki hızlı gelişmedir. Toprak Reformu kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Hükümet kolektif sirketler (Kolhozlar) ve devlet

çiftliklerini (Sovhozlar) büyük ölçüde tasfiye etmiştir. Bu durum, sektörde küçük holdinglerin hakim hale gelmesine neden olmuştur. Özel çiftliklerin ortalama büyüklükleri 8 hektarın biraz üzerindedir. Bununla birlikte özel çiftliklerin sayısı sektördeki birleşmeler sayesinde azalmaya başlamıştır. Özel çiftlikler içpazarın ihtiyaçlarına göre üretim yapmaktadır. 2006 yılında sektördeki toplam üretimin % 96'sı özel çiftlikler tarafından yapılmıştır. Bu oran 1995 yılında % 60'tır. Finansman sorunları nedeni ile modern ekipman, gübre ve diğer gerekli girdilere ulaşım da sorunlar bulunmaktadır. Bu da sektörün büyümesine engel olmaktadır. Kırsal altyapının yetersiz olması da büyümenin önündeki diğer bir engeldir. Altyapı eksiklikleri nedeni ile çiftçiler perakende pazarını geliştirmemektedir.

Başlıca Tarım Ürünleri Üretimi (Bin Ton)

Ürün Adı	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tahıl	2.195,9	2.057,1	2158,2	2126,9	2078,3	2004,2	2498,3
Patates	694,9	769,0	930,4	1083,1	999,3	1037,3	1077,0
Sebzeler	974,6	1.040,0	1076,2	1126,6	1185,8	1227,2	1228,3
Pamuk	80,4	99,5	135,7	196,4	130,1	100	55,4
Tütün	3,3	4,7	6,5	7,1	4,85	2,9	2,5
Yeşil Çay Yaprağı	1,	0,944	1048	0,7	0,65	0,478	0,323
Üzüm	62,1	65,0	54,9	79,7	94,1	103,6	115,2
Diğer Meyveler	847,1	926,1	775,7	625,1	661,4	677,4	711,5
Et (diri çekide)	223,6	239,9	254,5	262,8	273,6	294,2	302,8
Süt	1.119,8	1.167,8	1213,7	1251,9	1299,5	1341,3	1381,6
Yumurta (milyon.ad.)	561,6	670,6	829,4	874,6	760,9	871	1008,7
Kirli Yün	11,8	12,1	12,3	13,1	13,6	14,1	14,8
Ayçiçeği tohumu	11,2	18,9		---	----	13,6	16,7
Şeker Pancarı	115,8	129	56,8	---	----	138,9	276

Kaynak: Baku Ticaret Müşavirliği, 2008 Ülke Raporu

Sanayi

İmalat sanayi sektörünün toplam sınai üretime katkısı son on yılda önemli düşüş göstermiştir. Bunun başlıca nedeni petrol ve gaz üretim sektörlerinde gözlenen hızlı büyüme eğilimidir. İmalat sanayinin toplam üretim içindeki payı 1995'te %60, 2001-2002 yıllarında %40 civarında iken 2007 yılında bu oran %22'ye düşmüştür. Petrol sektörü imalat sanayi sektörü içinde de önemli bir role sahiptir. 2007 yılında rafine petrol ürünlerinin imalat sanayi içindeki payı % 37, toplam sanayi üretimdeki payı ise %8 olmuştur. Metalürji sektörünün dünya metal fiyatlarının olumlu gidişatı ve çelik sektörü de dahil olmak üzere bazı metal tesislerinin yeniden faaliyete geçmesi sayesinde son yıllarda önemi artmıştır.

Çok düşük düzeydeki dayanıklı tüketim malları üretimi de son yıllarda artış göstermiştir. 2004-2006 yıllarında klima üniteleri, buzdolabı ve televizyon gibi ürünlerin üretiminde artış meydana gelmiştir. Yine de, iç piyasada üretilen tüketim malları başta Türkiye olmak üzere yabancı ülkelere ithal edilen daha iyi kalitede uygun fiyatlı malların rekabeti ile karşı karşıyadır.

Son yıllarda hafif sanayi alt sektörlerinin üretim performansında bir zayıflama gözlenmektedir. Örneğin tekstil ve giyim sanayinin sınai üretimdeki payı 1995'ye % 9 iken, bu oran 2006 yılında % 0,5'e gerilemiştir. Söz konusu düşüşte bu sektörlerle yatırımın yetersiz oluşu önemli rol oynamaktadır. Sanayi sektöründe şu ana kadar en fazla doğrudan yabancı yatırım çeken sektör petrol ve gaz sektörüdür. Diğer sektörlerle yatırımlar iş ortamının yeterince teşvik edici olmaması nedeni ile düşük düzeyde kalmıştır.

2008 Yılında İmalat Sanayi Üretimi

Ürün Adı	Miktar
Et (Kuş eti dahil) (ton)	154.800
Sucuk, salam (ton)	2.288
Süt (dkl)	51.392
Kaymak (dkl)	168

Peynir (ton)	34.841
Tereyağı (ton)	14.465
Dondurulmuş balık (ton)	1.317
Hazırlanmış ve konserve edilmiş meyveler(dkl.)	1.159
Reçel ve marmelatlar (Ton)	8.917
Saflaştırılmış sıvı yağları (Ton)	39.079
Margarin (ton)	15.199
Alkolsüz içkiler (dkl.)	20.502
Küp şeker(Ton)	270
Çikolata ihtiva eden şekerleme ürünleri(Ton)	46.297
Makarna ürünleri (ton)	4.323
Ekmek ve ekmek ürünleri (ton)	982
Şampanya (dkl.)	37
Votka (dkl.)	975
Üzüm şarabı (dkl.)	755
Bira (dkl.)	3.327
Brendi (konyak) (dkl.)	60
Tabii çay (ton)	7.659
Puro ve siğaralar (bin adet)	2.655
Pamuk ipliği (ton)	4.136
Pamuk kumaşlar (m2)	2.098.700
Corap (çift)	1.760
Erkek ayakkabıları (çift)	253
Otomobil benzini (ton)	1.286
Gaz yağı(ton)	771
Mazot (ton)	1.054
Dizel yakıtı(ton)	2.492
Motor yağları(ton)	55
Petrol bitümeni(ton)	220
Azot (m3)	17
Kostik soda (ton)	23
Propilen (ton)	35
Etilen (ton)	2
Polietilen (ton)	65
İzopropil alkol (ton)	22
Lak-boya mamülleri (ton)	2.470
Plastikten kapı ve pencere blokları (ton)	884
Portlant Çimento (ton)	1.602
Tuğla (m3)	352

Kaynak:Baku Ticaret Müşavirliği, 2008 Ülke Raporu

Madencilik

Azerbaycan'ın başlıca maden kaynağı petroldür. Ülke, dünyanın en eski petrol üreticisidir. Büyük ölçekli petrol üretimi 20. yüzyıl başlarında başlamış olup, ülke yüzyıl ortalarına doğru önemli bir üretici haline gelmiştir. Ancak bundan sonra Sovyet hükümetinin başka bölgelerdeki petrol alanlarının geliştirilmesine öncelik vermesi üzerine üretimde düşüş eğilimi başlamıştır.

1990'ların başında yabancı yatırımcılar ile yeni üretim sahalarının keşfine yönelik anlaşmalar imzalanması ve sektöre önemli büyüklükte doğrudan yabancı yatırım akışı olması petrol üretiminde

artış meydana gelmiştir. 2005 yıl itibarı ile yabancı yatırımlarında 25 milyar dolarlık artış gerçekleşmiştir. Ancak bunların üçte biri feshedilmiştir. Şu ana kadar yeni sahaların keşfine ilişkin alınan sonuçlar hayal kırıklığı yaratmıştır. Bazı konsorsiyumlar yetersiz miktarda petrol bulunması nedeni ile kapatılmıştır. Petrol sektörünün uzun vadeli geleceği belirsizdir. 2005 yılında, en önemli yabancı sermayeli konsorsiyum olan AIOC (the Azerbaijan International Company), en önemli petrol üreticisi konumunda olan Devlet Petrol Şirketi-SOCAR'ın üretimde önüne geçmiştir. Ülke, 2006 yılında bir önceki yıla göre % 46 artışla 32,3 milyon ton petrol üretimi gerçekleştirmiştir. 2007 yılında bir önceki yıla göre üretimdeki artış oranı %29 ve üretim miktarı 41,8 milyon ton olmuştur.

Ülkenin en büyük petrol üreticisi olan İngiliz BP ve SOCAR (% 10 hisseye sahiptir) ortaklığındaki AIOC, 2007 yılı itibarı ile 33 milyon tonluk üretim gerçekleştirmiştir. Söz konusu rakam bir önceki yıla göre % 42 üretim artışı anlamına gelmektedir. SOCAR'ın üretimi ise son on yıllık süreçte durgunlaşmış ve yaklaşık 9 milyon tonda kalmıştır. SOCAR'ın üretimi karada yapılmakta olup, çok uzun süredir devam ettiği için rezervleri azalmaktadır. AIOC ise offshore üretim için Azeri-Çırağ- Güneşli'de (ACG) kapasite artırımını inşaata yürütmektedir. SOCAR'ın da Güneşli'de offshore üretim planları bulunmaktadır. Ayrıca karasal alandaki eski tesislerini de rehabilite ettirme çalışmaları bulunmaktadır.

AIOC'nin ACG petrol sahalarındaki üretimi batı pazarlarına Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) baru hattı üzerinden ihraç edilmektedir. BTC Haziran 2006'da tam olarak çalışmaya başlamıştır. BTC aracılığı ile Azeri petrolünün yanı sıra Kazak Kaşagan sahası petrolünün de taşınması öngörülmektedir. Ancak bunun teknik nedenlere bağlı olarak önümüzdeki 10 yıllık süreçte hayata geçirilmesi beklenmemektedir. Buna ilave olarak Kazak petrolünün Azerbaycan'a ulaştırılabilmesi için Hazar Denizi'nde yeni bir boru hattına ya da yeni bir petrol tankeri filosuna ihtiyaç bulunmaktadır.

Azerbaycan'ın offshore Şah Deniz gaz sahası ve ona bağlı olan Güney Kafkas gaz boru hattı projesi (SCP) diğer hidrokarbon projeleridir. Şah Deniz'in 625-725 milyar metreküp arasında gaz rezervi, 101 milyon ton yoğunlaştırılmış gaz rezervi bulunmaktadır. Proje, ihracat odaklıdır. Ancak proje kapsamında Azerbaycan'ın Rusya'dan iç tüketim için gaz ithalatı da bulunmaktadır. Proje kapsamında İran da olası bir ithalatçıdır. Ancak Rusya'nın 2006 yılında bin metreküp başına gaz ihraç fiyatını 110 \$'dan, 2007 yılında 235 \$'a yükseltmesi, Azerbaycan'ın 2007 yılında Rusya'dan gaz ihracatını durdurmasına neden olmuştur. Başlıca ihraç pazarı Türkiye olan Şah Deniz (Bakü-Erzurum) gazının üretimine 2006 yılında başlanacak olmasına rağmen teknik sorunlar nedeni ile gecikme yaşanmış, gaz üretimi 2007 yılı Şubat ayında yeniden başlamıştır. 2007 itibarı ile Şah Deniz'de gaz üretiminin 2,8-3 milyar metreküp olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye, Azerbaycan enerji sektöründe; TPAO aracılığı ile güçlü bir şekilde varlığını sürdürmekte olup, 3,2 milyar \$'ı aşan yatırımı ile, bir Türk kamu şirketinin yurtdışında gerçekleştirdiği en büyük yatırımı gerçekleştirmektedir. Bu projelerde TPAO; ACG (Azeri-Çıralı-Güneşli) Projesi (%6,75), Şah Deniz Projesi (%9), Alov Projesi (%10) hisseleri oranında yer almaktadır. Ayrıca, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı Projesini hayata geçirmek amacıyla kurulan BTC Co.'da %6,53, Şah Deniz gazını taşıyacak Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı projesinde ise %9 hisseyle yatırımcı konumundadır.

Azerbaycan demir, alüminyum, boksit, çinko, bakır, arsenik, molibden, mermer ve ateş kili gibi diğer mineral kaynaklarına da sahiptir. Ancak söz konusu mineral kaynaklarına yapılan yatırımlar petrole kıyasla daha vasat düzeydedir. Bu nedenle bu kaynakların üretimi düşüş göstermiştir.

İnşaat

İnşaat ve müteahhitlik hizmetleri faaliyetleri petrol ve gaz sektörlerindeki gelişmeye yakından bağlıdır. Petrol ve gaz boru hatları ve hidrokarbona bağlı altyapı inşaatları sektörün canlanmasında önemli rol oynamıştır. Müteahhitlik hizmetleri sektörü Bakü Supsa petrol boru hattının inşa edildiği 1997-1998 döneminde GSYİH'da % 12 paya sahip olmuştur. Ancak petrol sektöründe çok az faaliyetin olduğu 2001 yılında sektörün GSYİH'daki payı % 5,8'e gerilemiştir.

Ülkenin batıya açılan petrol ve gaz boru hatlarındaki çalışmalar 2002-2005 döneminde inşaat faaliyetlerinde önemli artış sağlamıştır. Sektörün GSYİH'ya katkısı bu dönemde %15 ve %20 arasında olmuş, ancak inşaat işlerinin önemli kısmının tamamlanması ile birlikte 2006 yılında % 10'a 2007 yılında da %7'ye gerilemiştir.

Sektörün en önemli müşterisi kamu sektörü olagelmıştır. Ancak son yıllarda petrol sektöründeki hızlı büyüme özel sektörün inşaat faaliyetlerindeki büyümede en önemli aktör olması sonucunu doğurmuştur. Ayrıca işgal altındaki Dağlık Karabağ Bölgesinden göç etmek zorunda kalan göçmenlerin konut ihtiyacı da sektörü etkilemektedir. Başkent Bakü'deki inşaat faaliyetleri özellikle yeni apartman blokları ve ofis binalarının yenilenmesine bağlı olarak artış göstermiştir. Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre 2006 yılında inşa edilen konutların yüzey alanı 1,2 milyon metrekareye ulaşmıştır. Söz konusu rakam 2002 yılı değerinin iki katından fazladır. 2007 yılı Ağustos ayında Bakü'de yeni inşa edilmiş 16 katlı bir binanın çökmesi ve 25 çalışanın hayatını kaybetmesi sektördeki yolsuzluklara dikkat çekmiştir.

Turizm

Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'a gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır. Ülkeye, 2006 yılı içinde turizm amacıyla 739.583 kişi gelmiş ve yaklaşık 554,7 milyon dolar turizm geliri elde edilmiştir. 2007 yılında ise bu alanda önemli bir gelişme yaşanmış ve gelen turist sayısı 1.332.701'e çıkarken, turizm gelirleri 758,5 milyon dolara yükselmiştir. Ülkedeki turizm altyapısının yetersizliği ve vize işlemlerinin uzun sürmesi, bu konuda önemli birer handikap yaratmaktadır. Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan bilgilere göre halihazırda ülkede 182

turizm şirketi ve değişik kategorilerde 242 otel faaliyet göstermektedir.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Azerbaycan'da beş havaalanı bulunmaktadır: Bakü Haydar Aliyev Uluslararası Havaalanı ile Gence, Nahçıvan, Yevlah ve Zerdab havaalanları. Azerbaycan'dan 30 ülkeye doğrudan uçuş yapılmaktadır. Ulusal havayolları "AZAL", 20 istikamete doğrudan uçmakta, ülke içerisinde ise sadece üç bölgeye uçmaktadır. Ülke içerisinde seyahat etmenin en hızlı ve güvenli yolu şehirlerarası otobüslerdir. Bakü'den tüm şehirlere otobüsle ulaşım sağlandığı gibi Tiflis'e otobüsle 10 saatte gidilebilmektedir. Bakü'den Tahran'a da otobüs seferleri düzenlenmektedir. Azerbaycan karayolları ağıнын toplam uzunluğu 28.030 kilometredir, ancak bunun yüzde 60'lık bir kısmı rehabilitasyona ihtiyaç duymaktadır. Demiryollarının uzunluğu ise 2.957 kilometredir.

Azerbaycan'ın telekomünikasyon altyapısı henüz yeterince gelişmemiş olsa da bu alanda büyük yatırımlar yapılmaktadır. Sadece 2005 yılında yapılan yatırımın toplam miktarı 500 milyon dolardır. Diğer yandan mevzuattan kaynaklanan bazı sıkıntılarının sektörün istenen hızda gelişmesini engellemekte olduğunu da söylemek mümkündür. Azerbaycan'da 100 kişiye 13 sabit telefon hattı düşmektedir. Bu oran Bakü'de 100 kişiye 28.9 hatta çıkarken, kırsal kesimlerde oran son derece düşüktür. Devlete ait telekomünikasyon şirketi "Aztelekom İstehsalat Birliyi", sabit hatlarda ve telekomünikasyonun birçok alanında tekel konumundadır ve bu şirketin 2008 yılında özelleştirilmesi öngörülmektedir. Aztelekom, Sovyet döneminden kalan sabit hat sisteminin modernizasyonu için yatırımlarını artırmıştır.

Mobil telefon sistemleri ise sabit hatlara göre daha gelişmiş durumdadır. Azerbaycan'da GSM sistemi kullanılmakta olup, 2000 yılında 420 bin olan abone sayısı (100 kişiye 5.2 hat) 1 Ocak 2008 tarihi için 4,3 milyon olmuş ve her 100 kişiye düşen cep telefonu sayısı 2007 yılının aynı dönemi ile mukayesede yüzde 28,2 oranında artarak, 50 aboneye ulaşmıştır. Azerbaycan mobil iletişim hizmetleri pazarında Türk sermayeli Azercell ile İsrail ortaklığında kurulan Bakcell faaliyet göstermektedir. Her iki şirket başta Azerbaycan Ulaştırma Bakanlığı ile ortak olarak kurulmuş, fakat önce Bakcell (Aralık 2003), daha sonra ise Azercell (Şubat 2008) tamamen özelleştirilmiştir.

Finansal Hizmetler

1992 yılında kurulan ve 1995 yılında bağımsızlık kazanan Azerbaycan Merkez Bankası ("Milli Bank"), para politikalarından ve finans sektörünün denetlenmesinden sorumludur. Merkez Bankası, çalışmalarını Aralık 2004 tarihli Merkez Bankası Kanunu çerçevesinde yürütmektedir. Azerbaycan halkı arasında bankacılık sistemine güvenin düşük olması, tasarrufların nakit olarak tutulmasına yol açmakta idi. Fakat son dönemlerde bu alanda önemli ilerleme sağlanmıştır. Nitekim, 1 Ocak 2008 tarihi itibarıyla halkın bankalardaki tasarruflarının miktarı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 79,2 oranında artış göstererek, 1468,4 milyon Manata çıkmıştır. Tasarrufların 676,4 milyon Manatı (yüzde 46,1) milli, 792 milyon Manatı (yüzde 53,9) yabancı para şeklinde yatırılmıştır. Son dönemlerde görülen en önemli eğilim ulusal para cinsinden tasarrufların giderek arttığı yönündedir.

31 Mart 2008 tarihi itibarıyla Azerbaycan'da yabancı bankaların şubeleri de dahil olmakla, 46 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların birçoğunun mali durumları sağlıklı olmadığı için hükümet, asgari sermaye şartını Ocak 2006'da 3.5 milyon dolardan 5 milyon dolara yükseltmiştir. En büyük bankalar, kamuya ait olan "Capital Bank" ile kısmen özelleştirilmiş olan "International Bank of Azerbaijan"dır. Sektör, yabancı bankalara açıktır. Bankacılık sektörünün özel sektöre açtığı kredilerin hacmi son yıllarda giderek artmaktadır. Nitekim, 1 Ocak 2008 tarihi için ülkedeki bütün işletme ve kurumlara tahsis edilen kredilerin toplam hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 97,4 oranında artarak, 4.664,6 milyon manata çıkmıştır. Bu kredilerin yüzde 35,1'i kısa, yüzde 64,9'u ise uzun dönemli kredilerden oluşmaktadır. Söz konusu kredilerin yüzde 54,9'u özel bankaların payına düşmektedir.

Perakende Sektörü

Perakende ticaret sektörü, Azerbaycan'da halen geleneksel pazar ve çarşıların ağırlıkta olduğu, ancak son dönemlerde tüketim mallarına talebin ve dolayısıyla halkın özel tüketim harcamalarının artması ile şekil değiştirmeye başlayan bir sektördür. Nitekim, 2007 yılında ortalama aylık ücret seviyesi bir önceki yıla göre yüzde 42, nihai tüketim harcamaları yüzde 36,4 oranında artarken, harcanabilir gelirlerin yüzde 75,6'sı tüketime yönelik olmuştur. Bakü'de yoğunlaşan Batı tarzı süpermarket zincirlerinden pazar payı en yüksek olanı, Türk sermayeli olan "Ramstore"dur. Diğer önemli süpermarket zincirleri ise Suudi Arabistan'dan "Citimart", Alman-Azeri ortak girişimi olan "Continental" ve yerel bir marka olan "Progress"dir. Bu süpermarketlerde satılan ithal gıda ürünlerinin yüzde 46'sı Türkiye'den, yüzde 25'i Rusya'dan, yüzde 20'si İran'dan, yüzde 6'sı Avrupa Birliği'nden ve yüzde 2'si ABD'den ithal edilmektedir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Azerbaycan, doğrudan yabancı sermaye çekme konusunda diğer bölge ülkelerine göre oldukça başarılı olmuş ve 2004 yılında Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından hazırlanan "Doğrudan Yabancı Yatırım Performansı Endeksi"nde 140 ülke arasında birinci sırada yer almıştır. 2004 yılında ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişi, GSYİH'nin yüzde 43,4'ü oranında

gerçekleşmiş ve kişi başına düşen doğrudan yabancı yatırım 463 dolar olmuştur. Bu rakam, Rusya Federasyonu'nda 80 dolar, Kazakistan'da ise 200 dolar olarak gerçekleşmiştir. Son on yıl içerisinde doğrudan yabancı yatırım girişleri, büyük ölçüde Azerbaycan'ın cari açıklarını finanse etmiş ve ekonomik büyümenin itici gücü olmuştur.

Ülkeye yabancı yatırım girişi 2000-2001 döneminde bir durgunluk sürecine girmiş, ancak ilerleyen yıllarda yeni petrol yataklarında çalışmaların başlamasıyla tekrar artmıştır. 2006 yılında Azerbaycan ekonomisine yapılan yabancı yatırım tutarı 5.052,8 milyon dolar olurken, doğrudan yabancı sermaye stoku, 2006 yılı itibariyle 15,6 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Fert başına düşen yabancı yatırım hacmi açısından Azerbaycan 2006 yılında BDT ülkeleri arasında ilk sırayı almıştır. 2007 yılında yabancı sermaye girişlerinde artış yaşanmasına rağmen (6.760,3 milyon dolar), yıl sonu için ülkedeki doğrudan yabancı sermaye stoku 9,8 milyar dolar düzeyine gerilemiştir. Bu gelişmenin, petrol alanında yapılan yatırımların tamamlanma seviyesine gelmesi ve son dönemde iyice yükselen petrol fiyatları nedeni ile petrol şirketlerinin karlarını eskisine oranla daha yüksek bir oranda yurtdışına aktarmaya başlamaları, ayrıca, Azerbaycan firmalarının yurtdışındaki yatırımlarını artırmaları sonucu ortaya çıktığı belirtilmektedir. Azerbaycan hükümeti bu düşüşün yurt içi yatırımın hızlanması ile kompanse edileceğini öngörmektedir.

Azerbaycan'a doğrudan yabancı yatırımı girişi, büyük ölçüde petrol ve doğalgaz alanındaki projelere bağlı olarak gelişmektedir. 2004 – 2006 yıllarında ülkeye giren tüm doğrudan yabancı yatırımın yüzde 90'dan fazlası bu sektördedir. Diğer sektörlerde ise yatırım ortamının istenen seviyeye gelmemiş olması, altyapının yetersizliği ve bürokratik sorunlar nedeniyle yabancı yatırım yeterince çekilememiştir. Azerbaycan'daki toplam yabancı sermayenin yatırımcı ülkelere göre dağılımı, büyük ölçüde petrol konsorsiyumu AIOC'nin hisse yapısına paraleldir. İngiliz firmaları AIOC'de yüzde 34 paya sahiptir. İngiltere'yi yüzde 25 ile ABD, yüzde 14 ile Japonya, yüzde 9 ile Norveç ve yüzde 7 ile Türkiye takip etmektedir. Yabancı yatırımlar enerji sektöründeki faaliyetlerin gerçekleştiği Bakü kenti civarında yoğunlaşmaktadır. En fazla yabancı yatırım alan bölge ise petrol rafinerisi ve petrokimya endüstrisine sahip olan Sumgayit'tir.

Ülkeler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2009 yılında yabancı kaynaklardan gelen sermayelerin hacmi 5.468,6 milyon Dolar olmuş ve önceki yıla göre %20,1 gerilemiştir. Yabancı yatırımcılar ve uluslar arası kurumlar tarafından yapılan yatırımların 1.523,3 milyon Doları (%27,9) İngiltere, ABD, Japonya, Norveç, Türkiye ve Fransa'ya aittir. Yabancı yatırımcılar arasında İngiltere 904,8 milyon dolar ile birinci sırada yer alırken onu 269,9 milyon dolar ile ABD, 140,9 milyon dolar ile Japonya, 87,8 milyon dolar ile Norveç izlemektedir. Türkiye 69,6 milyon dolar ile beşinci sırada yer almaktadır.

Ülkelere Göre Yabancı Yatırımlar

Ülkeler	2008 yılı (Milyon \$)	2009 yılı (Milyon \$)	Önceki yıla göre (%)	Toplam Hacimdeki payı (%)
TOPLAM	6.847,4	5.468,6	-20,1	100,0
İngiltere	146,4	904,8	518,0	16,5
ABD	108,8	269,9	148,1	4,9
Japonya	0,4	140,9	35125,0	2,6
Norveç	-	87,8	-	1,6
Türkiye	60,8	69,6	14,5	1,3
Fransa	-	50,3	-	0,9

Kaynak: Baku Ticaret Müşavirliği, 2008 Ülke Raporu

Yatırımlarda Öncelikli Alanlar

Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin 2009-2013 Yılları Arasında Sosyal-Ekonomik Kalkınması Devlet Programı'nın başlıca amacı ülkenin petrol dışı sektörün kalkınması, ekonominin çeşitlendirilmesi, dengeli ve dayanıklı bölgesel sosyal-ekonomik kalkınmanın sağlanması ve halkın refahının artırılmasıdır.

2008-2011 Devlet Yatırımı (Yatırım) Siyaseti petrol dışı sektörün gelişiminin sağlanması için enerji, tarım, su kaynakları, ulaşım, eğitim, sağlık, ekoloji gibi sektörlerde yatırımların yapılmasını amaçlamaktadır.

Azerbaycan esas itibarıyla petrol ve doğal gazın üretim ve ticaretine bağlı bir ekonomik yapı arz etmesine rağmen, ülke yönetimi petrol dışı alanlarda yatırımların artırılarak, petrol dışı ekonominin GSYİH içerisindeki payını artırmayı hedeflemektedir. Tarım, hayvancılık, konservecilik, yol, su, enerji nakil hatları, kimya sanayi, sağlık hizmetleri ve çevre sağlığı öncelik yatırım alanları olarak değerlendirilmektedir. Ancak, Azerbaycan'ın kalkınma hamleleri önündeki en önemli engeli serbest piyasa ekonomi mantığının henüz yeterince anlaşılabilmiş olmayışıdır. Piyasada tekilci iktisadi tercihlerin etkinliği açıkça görülmektedir. İdare her ne kadar petrol dışı sektörlerin gelişmesini öngörmekteyse de bu düşüncenin gerçekleşmesinin zaman alacağı tahmin edilmektedir.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

İş Yapma Kolaylığı

Gösterge	Azərbaycan	Doğu Avrupa & Orta Asya	OECD Ortalama
İşlem (sayı)	6	6.7	5.7
Zaman (gün)	10	17.4	13.0
Maliyet (kişibaşı milli gelirin %)	2.9	8.3	4.7
Asgari semaye (kişibaşı milli gelirin %)	0.0	21.5	15.5

Kaynak: www.doingbusiness.org

Azərbaycan Cumhurbaşkanı Sn. Haydar ALİYEV 2 Eylül 2002 tarihli kararıyla özel razılık (lisans) alınması gereken faaliyet çeşitleri 240'tan 30'a indirilmiş, lisansın süresi 2 yıldan 5 yıla kadar uzatılmış, lisans veren devlet makamlarının sayısı ise minimuma indirilerek esasen İktisadi İnkişaf Bakanlığına havale edilmiştir.

Lisans almak için başvuruda bulunan tüzel kişilerin aşağıdaki belgeleri sunmaları gerekmektedir:

- Dilekçe (adı, soyadı, baba adı, pasaport numarası, pasaportu veren makam ve tarih, faaliyet çeşidi)
- Devlet kaydı hakkında şahadetname
- Vergi kaydı hakkında belge
- Devlet rüsumunun ödenilmesi hakkında makbuz
- Dilekçede gösterilmiş amaçlardan her biri için dilekçe ile başvuruda bulunan şahsın kullanma hukukunu ispatlayan belge (tapu, kira mukavelesi vb.)
- A.C. Bakanlar Kurulu tarafından gerektiği halde istenilebilecek diğer belgeler

Azərbaycan Cumhuriyeti'nde yabancı vatandaşların şirket kuruluşu işlemleri, yabancı Tüzel kişilerin şubelerinin ve temsilciliklerinin devlet kaydının yapılması Azərbaycan Cumhuriyeti'nin Mülki Məcəlləsinə, Müəssesələr Hakkında Kanuna, Anonim Şirkətlər Hakkında Kanuna, Limited Şirkəti Hakkında Kanuna, Tüzel Kişilerin Devlet Kaydının Yapılması Hakkında Kanuna, Azərbaycan Cumhuriyeti'nin diğer kanun tutanaklarına ve uluslararası Andlaşmalara uygun olarak A.C. Adliye Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Şirket Kuruluşu İçin Türkiye'den Getirilmesi Gereken Belgeler

T.C. Uruklu gerçek ve tüzel kişilerin Azərbaycan'da şirket kurmaları için Türkiye'den noter onaylı, ticari faaliyet ile uğraşmalarını tasdikleyen belgeler getirmeleri gerekmektedir. Bu belgelere aşağıdakiler dahildir:

- Ticaret ve Sanayi Odasından Ticaret Sicil Kayıt Belgesi (noter tasdikli)
- Herhangi bir banka veya finans kurumundan referans mektubu.
- (Banka ile iyi ilişkiler içerisinde olduğunuzda dair mektup)
- Sicil gazetesinin fotokopisi (noter tasdikli)
- (Bu belgede kurucu şahısların isimleri belirtilmelidir)
- Kurucu şahsın veya şahısların Azərbaycan'a gelemediği takdirde, onun (onların) bir başka şahsa vermiş olduğu (oldukları) vekaletname
- Azərbaycan'da kurulacak olan şirketin kurucularından birisi veya tamamı tüzelkişi (şirket, kurum, kuruluş) olursa kurucu şirketin Yönetim Kurulu Kararı;
- Devlet Kaydı Hakkında Şahadetname (Tescil Belgesi)

Gerekli belgeler hazırlanarak Adalet Bakanlığına sunulduktan sonra Bakanlık tarafından şirkete devlet kaydının yapılması konusunda Şahadetname verilir.

Şahadetname Şirketlerin, Şube ve Temsilciliklerin mühür, kaşe, firma başlıklı kağıtlarının ve logoların hazırlanması, banka hesaplarının açılması ve vergi organlarında kayıt yaptırımları için temel belgedir.

Devlet Kaydının Yapılmasından İmtina Edilmesi

Şirketlerin, Şube ve Temsilciliklerin oluşturulmasının kanunla belirlenmiş kuralların ihlal edilmesi veya onların tesis belgelerinin yasalara uygun olmaması bu şirketlerin devlet kaydının yapılmasından imtina edilmesi için temel neden olur.

Devlet Kaydı Konusunda Bilgi Verme

Devlet kayıt organları istatistik, vergi, kadastro ve diğer sicilleri yürüten organlara belirlenmiş kuralara uygun ve şekilde şirketlerin, şube ve temsilciliklerin devlet kaydı hakkında ayda bir defa bilgi verirler.

Şirketlerin, şube ve temsilciliklerin devlet kaydı hakkında bilgi Adliye Bakanlığı tarafından yayınlanan gazetede ayda bir defa basılır.

Faaliyet Gösteren Her Bir Şirkette Bulunması Gereken Belgeler

- Adliye Bakanlığının Şahadetnamesi

- Tesis Mukavelesi
- Tesis Mukavelesi
- Devlet İstatistik Komitesinden Şahadetname
- Devlet İstatistik Komitesi rayon şubesinde kayıt belgesi
- Vergiden kayıt belgesi
- KDV mükellefleri için Bildiriş
- Yazar kasa için kayıt belgesi
- Yerli Devlet Sosyal Müdafaa Fonu'ndan Bildiriş
- Yerli Ehalinin Emek ve Meşgullük Merkezinden Bildiriş
- Maliye İdaresinin yerli rayon şubesinde KDV kaydı hakkında kitabın alınması ve onaylatılması
- İktisadi İnkişaf Bakanlığının Yerli rayon şubesinde alınmış Nezaret Kitabçısı
- Faaliyet Gösterdiği yerin Kira Mukavelesi ve Tapu'nun fotokopisi
- Yerli Yangın, Işık, Su, Kanalizasyon ve Rabita İdareleri ile Mukaveleler
- Müdür ve Baş Muhasebecinin tayinleri hakkında Kararlar
- Azerbaycan Devlet Standartlaştırma ve Metroloji Merkezinden Uygunluk Sertifikası
- Devlet Gigiyena ve Epidemioloji Merkez'den Gigiyenik Sertifika
- Lisans alınması gereken faaliyet nevi için lisans.

Oturma ve Çalışma İzinleri

Yabancıların Azerbaycan Cumhuriyetine gelmeleri Azerbaycan Cumhuriyetinin hudut karakolunda pasaport ve giriş izni (vizesine dayanarak ilgili kurum tarafından kaydı yaptırılır ve onlara kayıt belgesi) verilir. Üç bölümü olan belgedeki bentler yabancı tarafından doldurulur. İlgili kurum belgenin doğru doldurulmasını kontrol ederek onu onaylar. Kayıt belgesinin ikinci ve üçüncü bölümü yabancıya verilerek ikamet yeri ve olduğu yere göre kayıtlı ilgili Azerbaycan Cumhuriyetinin mevzuatının talepleri ona sözlü olarak anlatılır.

Azerbaycan Cumhuriyetinde 30 gün yaşamak isteyen yabancı yurda, otele, dinlenme tesisine, pansiyona, hastaneye veya diğer yerlere, başka oturma alanına geldiğinde yabancı derhal özel dilekçe-anket doldurarak kayıt belgesinin ikinci bölümüyle birlikte o yerin müdüriyetine veya oturduğu yerin sahibine veya kullanıcıya verilir. Müdüriyet veya ev sahibi veya kullanıcı bu belgeleri 24 saat içinde ilgili kuruma sunar.

Azerbaycan Cumhuriyetinde 30 günden fazla yaşamak isteyen yabancı ikamet yerinde kayıta alınmak için ikamet yerine geldikten 3 gün içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Dahili İşler Bakanlığının ilgili idaresine müracaat etmelidir. İlgili kurumun yetkili işçisi kayıt belgesinin ikinci bölümüyle beraber aşağıdaki belgeleri istemelidir:

- Pasaport;
- Giriş izni (vize);
- İkamet yerine taşınmak için emir (mülkiyet hakkının kayıt belgesi, kira anlaşması veya Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatında belirtilmiş başka belge) veya ikamet yerini yabancıya veren kişinin dilekçesi.

İlgili kurumun yetkili işçisi bu belgeleri kontrol eder ve ikamet yerine kayıt için müracaat etmiş yabancıyı kayda alır ve ona kayda alınması hakkında belge verir.

Ülkedeki İhaleler

Ülkedeki ihalelerle ilgili olarak Bakü Ticaret Müşavirliğimizin aşağıdaki linkinden bilgi alınabilir.
<http://www.musavirlikler.gov.tr/index.cfm?ulke=AZER&dil=TR&Submit=Giri%C5%9F>

► Dış Ticaret

Genel Durum

Azerbaycan ekonomisi, giderek daha fazla dışa açılmaktadır. 2003 yılında 124, 2004 yılında ise 119 ülkeyle ticaret yapmış olan Azerbaycan, 2005 yılında 135, 2006 yılında 139, 2007 yılında 137 ve 2008 yılında ise 140 ülkeyle ticaret gerçekleştirmiştir. Ancak, ticareti yapılan kalemler incelendiğinde, ihracatın petrol ve petrol ürünleri, ithalatın ise enerji sektörü için ihtiyaç duyulan makine ve ekipman ağırlıklı olduğu ve bu alanda bir çeşitliliğin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Ülkenin Dış Ticareti

Dış Ticaret Göstergeleri (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2002	2.304	1.823	481	4.127
2003	2.591	2.626	-34	5.218
2004	3.614	3.504	109	7.118
2005	4.346	4.200	146	8.547

2006	6.372	5.204	1.167	11.030
2007	6.058	5.708	349	11.766
2008	47.756	7.163	40.592	54.919
2009	14.698	6.119	8.578	20.818

Kaynak: Trademap-EIU

2005 yılı ise Azerbaycan'ın ihracatında büyük bir artış yaşandığı yıldır. Söz konusu yılda ihracat bir önceki yıla göre yüzde 20,3 oranında artarak 4.346 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve bu rakam 2006 yılında 6.372 milyar dolara ulaşmıştır. İthalatta da önemli gelişmeler yaşanmış ve 2005 yılında ithalat artış oranı yüzde 19,9, 2006 yılında ise yüzde 25,4 olmuştur. 2007 yılında Azerbaycan'ın ihracatı yüzde 4,9 oranında azalırken, ithalat artışı yüzde 8,4 olarak gerçekleşmiş, toplam dış ticaret hacminde ise yüzde 1,1 oranında artış yaşanmıştır. 2008 yılında, özellikle ihracattaki önemli artışın dış ticaret hacmini yüzde 110 gibi ciddi bir artışa götürdüğü gözlemlenmiştir. İhracat rakamlarının 2007 yılıyla karşılaştırıldığında yüzde 150 oranında arttığı görülmektedir. 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle emtia ve petrol fiyatlarının düşmesi neticesinde Azerbaycan'ın ihracatı %68,6 oranında azalmış, ithalatı ise bir önceki yıla göre %14,6 oranında azalma göstermiştir. İhracattaki büyük düşüş neticesinde dış ticaret hacmi de 2008 yılında göre %62 oranında azalarak 20,8 milyar dolar seviyesine inmiştir.

İhracatında Başlıca Ürünler

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

Gtip	Ürün	2005	2006	2007	2008	2009
2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	2.218	3.848	3.214	44.170	11.989
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1.089	1.505	1.668	2.054	1.482
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	3	10	26	93	132
8905	Fener, yangın söndürme, tarak gemileri, yüzer vinçler vb.	265	38	0	97	122
1701	Kamis/pancar sekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	0	31	150	83	102
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	236	9	4	154	69
1516	Hayvansal ve bitkisel yağlar vb. Fraksiyonları	32	26	37	54	54
0802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	84	44	51	30	53
0810	Diğer meyveler (taze)	36	29	37	58	46
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	41	59	36	82	35
8901	Yolcu gemileri, gezinti gemileri, feribotlar, yük gemileri, mavnalar	0	34	83	10	31
0808	Elma, armut ve ayva (taze)	20	19	26	50	30
2716	Elektrik enerjisi	21	19	10	27	28
0902	Çay	14	18	18	19	27
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları (kimyasal olarak dehidrojene edilmiş)	4	13	19	13	26
1517	Margarin	16	11	16	25	25
1515	Diğer bitkisel sabit yağlar (kimyasal olarak dehidrojene edilmiş)	16	14	11	32	23
0701	Patates (taze/sogutulmuş)	9	13	17	31	23
0702	Domates (taze/sogutulmuş)	15	16	12	24	21
3911	Petrol reçini, kumaron, inden veya kumaron-inden reçine, politerpen (ilk şekilde)	16	23	25	30	20
5201	Pamuk (kardesiz, taranmamış)	40	39	31	14	17
2009	Meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış)	11	15	24	20	17
9999	Tarifinin başka yerinde belirtilmeyen ürünler	2	12	21	4	16
7110	Platin, paladyum, rodyum, iridyum, osmiyum, rutenyum (ham, pudra vb.)	0	0	0	0	15
8904	Romorkorler ve itici gemiler	0	1	7	4	15
7216	Demir/aleksimsiz çelikten profil	30	19	28	38	13
7601	İslenmemiş alüminyum	52	71	91	121	12
5205	Pamuk (dikis hariç) ipliği (ağırlık; =>%85 pamuk) (toptan)	4	4	8	10	11
6305	Esya ambalajında kullanılan torba ve cuval	7	9	12	12	10

2901	ASIKLIK NİROKARDONLAR	6	6	5	11	9
2302	Hububat ve baklagillerin kepek, kavuz ve diger kalıntıları	2	6	10	9	9
2208	Etil alkol, alkollu içkiler ve likor-alkol derecesi % 80'den az, tagyir edilmemiş	9	17	18	15	8
0809	Kayısı, kiraz, şeftali, erik ve çakal eriği (taze)	3	3	2	7	8
1602	Konserve; hazırlanmış/et, sakatat/kandan mustahzar	1	2	3	4	8
2713	Petrol yağlarının/bitümenli minerallerden elde edilen yağların kalıntıları	4	7	12	18	7
2905	Asiklik alkoller vb. Halojenlenmiş, sulfolanmış, nitrolanmış/nitrozalanmış türevl	13	16	12	19	7
7207	Demir/alasımsız celikten yarı mamuller	6	6	12	9	7
9403	Diger mobilyalar vb. Aksam, parçaları	3	5	9	9	6
1604	Hazırlanmış/konserve edilmiş balıklar; balık yumurtası ve havyar	7	366	5	5	6

Kaynak: Trademap

İthalatında Başlıca Ürünler

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

Gtip	Ürün	2005	2006	2007	2008	2009
8703	Otomobili, steysin vagonlar, yaris arabaları	150	224	279	382	254
2402	Tutun/tutun yerine gecen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	77	89	167	193	218
8503	Elektrik motor, jenerator, elektrojen grupları aksam, parçaları	5	18	29	71	214
1001	Bugday ve mahlut	119	144	297	368	195
8517	Telli telefon-telgraf icin elektrikli cihazlar	58	50	53	106	186
8802	Diger hava tasıtları, uzay araçları	76	52	111	50	128
8537	Elektrik kontrol, dagıtım tabloları, mucehhez tablolar	28	29	29	35	118
7304	Demir/celikten (dokme haric)dikissiz tup, boru, ici bos profil	107	173	247	125	114
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	23	42	71	95	112
9999	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen ürünler	7	11	58	78	110
1701	Kamis/pancar sekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	27	73	106	93	106
8704	Esya tasımaya mahsus motorlu tasıtlar	66	79	144	232	105
8431	Agır is makine ve cihazlarının aksamı, parçaları	511	246	191	181	102
8504	Elektrik transformatorleri, statik konvertisorler, enduktorler	15	33	65	52	95
8481	Muslukcu, borucu esyası-basınc dusurucu, termostatik valf dahil	60	87	77	66	94
7306	Demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi bos profiller	19	34	24	77	94
8526	Radar cihazları; hava, deniz trafiğine yardımcı, radyo-kontrol cihazları	9	10	34	15	81
8479	Kendine özgü fonksiyonlu makine ve cihazlar	18	30	54	82	72
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	14	32	39	64	71
2523	Çimento	55	70	75	84	70
9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	17	21	40	48	67
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	47	60	49	63	66
8429	Dozerler, greyder, skreyper, ekskavator, küreyici, yükleyici vb.	26	51	155	221	64
8406	Buhar türbinleri	9	15	2	14	63
8701	Traktörler	14	23	34	43	59
8705	Özel amaçlı motorlu taşıtlar	25	50	143	199	59
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	162	86	64	97	54

8411	Turbojetler, turbo-propeller, diğer gaz türbinleri	59	46	49	23	53
8702	Toplu halde yolcu taşımağa mahsus motorlu taşıtlar	11	8	22	61	51
4407	Uzunlamasına kesilmiş, bıcılmış ağaç; kalın >=6 mm	26	26	37	39	45
8430	Toprak, maden, cevheri taşıma, ayırma, seçme vb. Is makineleri	10	14	12	35	45
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	31	42	39	46	45
8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k	33	49	42	49	42
3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar harım	14	20	26	38	42
8466	(84.56-84.65)de kı makinelerin aksam-parçaları	519	403	4	45	41
8433	Hasat, harman, biçme; ürünleri ayırma, temizleme makine, cihazları	6	25	8	7	38
8474	Toprak, tas, metal cevheri vb. Ayıklama, eleme vb. İçin makineler	10	14	32	67	37
7305	Demir/çelikten diğer tüp ve borular-kaynaklı vb.-çapı>406, 4mm	40	60	63	81	35
8414	Hava-vakum pompası, hava/gaz kompresörü, vantilatör, aspiratör	41	36	34	97	35
8421	Santrifüjle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	22	21	32	55	34

Kaynak: Trademap

Dış Ticaretin Madde Grupları İtibarıyla Dağılımı

İthalatın Madde Grupları İtibarıyla Dağılımı

SITC Kodu	Ürün Sınıflandırması	2008 İhracatı (milyon dolar)	İhracattaki Payı (%)
	TOPLAM	7.162	100
0-1	Gıda, içecek, tütün	1.047	14,6
2-4	Hammaddeler, hayvansal ve bitkisel yağlar	273	3,8
3	Mineral yakıtlar ve yağlar	114	1,6
5	Kimyasallar	600	8,4
6	Diğer yarı mamuller	204	16,8
7	Makineler ve ulaşım araçları	408	47,6
8	Tüketim malları	438	6,1
9	Diğer ürünler	78	1,1

Kaynak: Birleşmiş Milletler (UN-COMTRADE)

İhracatın Madde Grupları İtibarıyla Dağılımı

SITC Kodu	Ürün Sınıflandırması	2008 İhracatı (milyon dolar)	İhracattaki Payı (%)
	TOPLAM	47.756	100
0-1	Gıda, içecek, tütün	431	0,9
2-4	Hammaddeler, hayvansal ve bitkisel yağlar	182	0,4
3	Mineral yakıtlar ve yağlar	46.363	97,1
5	Kimyasallar	175	0,4
6	Diğer yarı mamuller	408	0,9
7	Makineler ve ulaşım araçları	174	0,4
8	Tüketim malları	19	0,0
9	Diğer ürünler	4	0,0

Kaynak: Birleşmiş Milletler (UN-COMTRADE)

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracat (Milyon Dolar)

	2005	2006	2007	2008	2009
	4.347	6.372	6.058	47.756	14.688
İtalya	1.315	2.845	941	19.220	3.788
ABD	43	98	289	6.014	1.746
Fransa	407	348	259	2.322	1.326
İsrail	195	685	370	3.605	1.236
Rusya	285	344	527	583	745
Çin	4	13	28	354	680
Endonezya	0	13	390	1.411	661
Kanada	306	716	2	567	587
Gürcistan	208	285	344	491	395
Malazya	246	0	40	0	388
İspanya	76	53	53	1.497	317
Hindistan	2	1	145	2.432	267
İngiltere	5	6	3	926	197
Hırvatistan	177	4	40	543	194
Ukrayna	36	38	29	172	184
Yunanistan	96	182	115	291	180
Güney Kore	489	68	125	697	148
Kazakistan	17	106	128	290	142

Kaynak: Trademap

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İthalat (Milyon Dolar)

	2005	2006	2007	2008	2009
	4.211	5.266	5.712	7.161	6.119
Rusya	717	1.181	1.003	1.349	1.070
Türkiye	313	385	625	807	906
Almanya	256	404	471	599	551
Ukrayna	226	318	466	567	512
Çin	174	222	279	479	485
İngiltere	385	454	411	386	275
ABD	141	198	269	266	264
Japonya	71	188	295	240	146
Fransa	122	56	104	133	142
Beyaz Rusya	18	21	77	90	137
İtalya	95	125	141	189	128
Güney Kore	42	47	92	163	125
İsveç	72	84	14	23	118
Brazilya	9	85	118	96	116
İsviçre	27	46	44	80	91
İsrail	11	26	31	80	81
İran	76	86	105	97	79
Finlandiya	27	168	151	246	75
Kazakistan	95	127	222	200	64

Kaynak: Trademap

► Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

Dış Ticaret Politikası

Azerbaycan dış ticaret politikasında belirleyici unsur enerjidir. Petrol ve doğalgaz Azerbaycan'ın ihracatında yüzde 90 paya sahiptir. İthalatında ise yüzde 80 civarında mamul maddeler yer almaktadır. Bu bakımdan ihracatında önemli bir zorlukla karşılaşmamaktadır.

Serbest piyasaya geçiş faaliyetleri görülmesine rağmen, sektörel tekelleşmenin dış ticaret faaliyetlerinde belirleyici ve kısıtlayıcı etkileri devam etmektedir.

Maktu gümrük tarifeleri yüzde 0.5-15 arasında değişmekte olmasına rağmen, teamül haline gelen tarife dışı vergi uygulamaları gümrüklerde maliyet artırıcı bir unsur olduğu gibi çoğu zamanda tarife dışı engel olarak devam etmektedir.

Diğer taraftan, Azerbaycan DTÖ ile üyelik görüşmesi yapmasına rağmen, yakın gelecekte bu örgüte üye olması beklenmemektedir. Bunun aksine BDT ülkelerinden (Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan) beşi ile serbest ticaret (STA) anlaşması bulunmaktadır. Bu ülkelere sağlanan gümrük vergisi muafiyeti ülkemizin ihracatında yüzde 10-15 civarında olumsuz etki yapmaktadır.

Tarife Dışı Engeller

Nakliyatla ilgili sorunlar
- Geçiş belgesi yetersizliği
- Gecikme cezaları
- Taşımacılıkta Karayoluna bağımlılık
Gümrük uygulamaları
Vize uygulaması
Çalışma izninin zorlaştırılması
Bürokrasi
Tekelleşmenin yaygınlaşması

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Azerbaycan Cumhuriyetinin "Tüketici Haklarının Korunması Hakkında Kanunu" gereğince uygunluk sertifikası (Standart Belgesi) olmayan ürünlerin satışı ve kullanılması yasaktır.

Azerbaycan'a yabancı ülkelerden malların ithalatının yapılabilmesi için milli sertifika belgelerine uygun olarak, malların standart belgesi ve deneme protokollerinin Azerbaycan Standartlaştırma, Metroloji ve Patent Üzre Devlet Komitesi'ne takdim olunması ve bu malların milli sertifikalaştırma sisteminde testlerinin yapılması gerekmektedir.

Ancak, ithal edilen mallarda BDT Ülkeleri'nin standart kurumları ile TSE tarafından verilen standart belgeleri geçerli olarak kabul edilmektedir.

TSE ile Azerbaycan Standartlaştırma, Metroloji ve Patent Üzre Devlet Komitesi arasında yapılan anlaşma dolayısı ile Türkiye'den TSE belgesi ile gelen mallar diğer ülke mallarına göre avantajlı konumdadır.

Bir diğer husus; Yakın zamana kadar ithal edilen ürünlerin üzerindeki etiketlerin İngilizce, Rusça, Türkçe olması yeterli görülürken, Mart 2010 tarihinden itibaren Azerbaycan Türkçesi ile olması uygulamasına geçilmiştir.

► Türkiye ile Ticaret

Genel Durum

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı; ihraç ürünlerinin bu ülkede tanınmaya başlaması, Azerbaycan'ın en önemli ticaret partnerlerinden biri olan İran'ın ihraç ürünlerinin Türk ihraç ürünlerine kıyasla düşük kalitede olması, Azerbaycan-Rusya Federasyonu arasındaki Kuzey Kafkas demiryolunun kapalı olması, Türk şirketlerinin Azerbaycan piyasasında şube açmak suretiyle Türkiye'den ithalat yapması ve bu malları iç piyasada pazarlaması gibi nedenlerle 1993 yılından bu yana yükselme eğilimi göstermektedir. Ancak, yüksek gümrük vergisi oranları nedeni ile iki ülke dış ticareti potansiyelinin gerisinde kalmaktadır.

Rusya gümrüksüz mal ihraç etmesi nedeniyle Azerbaycan'ın ithalatında önemli bir avantaja sahiptir. Kazakistan da buğday ve doğal gaz ithalatı nedeni ile Azerbaycan'ın ithalatından önemli pay alan ülkelerden biridir. İngiltere BP nedeniyle, ABD petrol yatırımları nedeniyle Azerbaycan'ın ithalatında öne çıkmaktadır. Ancak ülkemiz ürün çeşitliliği anlamında önemini korumaktadır. Baval ticareti ve sınır ticareti nedeniyle istatistiklere tam olarak yansımaya da iki ülke arasındaki ticaret, önümüzdeki yıllarda önemli oranda artış potansiyeline sahiptir.

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı 2009 yılında bir önceki yıla göre küresel mali kriz nedeni ile ülke iç talebinde meydana gelen daralmanın etkisi ile %16 oranında azalarak 1,4 milyar Dolar'a düşmüştür. Azerbaycan-Türkiye ticaret hacmi 2009 yılı itibarı ile yaklaşık 2,15 milyar Dolar olmuştur. 2010 yılında bir önceki yıla göre ülkeye ihracatımızda %10,8 oranında artış gerçekleşmiştir.

Türkiye-Azerbaycan Dış Ticaret Değerleri (Milyon Dolar)

Yıllar	İthalat	İhracat	Denge	Hacim
1996	239,9	39,2	200,7	279,1
1997	319,7	58,3	261,4	378,0
1998	327,2	50,3	276,8	377,5
1999	248,1	44,0	204,1	292,1
2000	230,4	95,6	134,8	326,0
2001	225,2	78,1	147,1	303,3
2002	231,4	64,6	166,8	296,1
2003	315,5	122,6	192,9	438,1
2004	403,9	135,5	268,4	539,5
2005	528,1	272,3	255,8	800,3
2006	695,3	340,5	354,8	1.035,8
2007	1.047,7	329,6	718,0	1.377,3
2008	1.667,5	928,4	739,0	2.595,9
2009	1.399,4	752,8	646,6	2.152,2
2010	1.551,0	865,1	685,9	2.416,1
2010*	194,0	120,8	73,2	314,9
2011*	241,0	209,6	31,4	450,6

Kaynak: DTM

*: Ocak-Şubat

Türkiye'nin Azerbaycan'a İhracatında Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

Gtip Ürün	2008	2009	2010
9403 Diğer mobilyalar vb. Aksam, parçaları	34,0	50,5	61,3
7308 Demir/çelikten inşaat ve aksamı	51,6	45,0	45,4
3917 Plastikten tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb	29,6	25,5	33,6
4818 Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, kumaş, masa örtüsü vb	26,1	27,3	32,5
3402 Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	25,5	29,3	32,5
7610 Alüminyum inşaat ve aksamı	10,3	9,2	32,1
8544 İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k	39,7	27,5	32,1
6908 Sırlı seramikten döşeme, kaldırım taşları, şömine, duvar karosu	26,2	20,2	24,9
3916 Plastikten monofil, çubuk, profiller-enine kesiti > 1mm.	26,3	24,6	24,4
5702 Dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb)	25,7	23,2	22,8
8502 Elektrojen grupları, rotatif elektrik konvertisörleri	17,5	13,7	21,0
2710 Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	15,0	16,1	21,0
8418 Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	18,6	15,0	17,8
6802 Yontulmaya, inşaat elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	13,6	18,7	17,3
9401 Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	12,6	16,2	16,6
8516 Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar (şofbenler)	16,0	13,9	16,0
3925 Plastikten inşaat malzemesi	19,7	15,0	14,6
3401 Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler	10,9	13,5	14,5
7214 Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	22,7	8,5	14,0
7113 Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	37,2	32,0	13,9

8536 Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	11,7	11,4	13,4
2523 Çimento	72,8	20,2	13,4
9405 Diğer aydınlatma cihazları, lambalar, ışıklı tabela, plaka vb.	16,9	14,1	13,3
1905 Ekmek, pasta, kek, bisküvi vs. İle boş ilaç kapsülü mühür güllacı vs.	11,3	11,4	13,0
3923 Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	11,0	10,9	12,9
7604 Alüminyum çubuk ve profiller	14,8	13,6	12,5
3921 Plastikten diğer levhalar, yaprak, pelikül, varak ve lamlar	10,5	12,1	12,5
3208 Sentetik polimerler esaslı; susuz ortamda eriyen/dağılan, boya ve vernik	11,7	11,2	12,3
4011 Kauçuktan yeni dış lastikler	12,1	9,1	11,9
3004 Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	8,4	10,1	11,8
3920 Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamlar	8,4	9,2	11,3
8481 Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	9,2	8,7	11,3
8537 Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	12,2	10,1	10,8
0207 Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatları	15,9	8,8	10,8
8437 Tohumları temizleme, ayırma, öğütme, işleme makine ve cihazları	3,5	5,0	10,4
8462 Metalleri dövme, işleme, kesme, şataflama presleri, makineleri	6,9	5,0	10,2
4411 Lif levha, orta yoğunlukta	11,1	8,1	10,1
8302 Adi metallerden donanım, tertibat vb. Eşya	10,2	8,6	10,1
8431 Ağır iş makine ve cihazlarının aksamı, parçaları	7,7	6,8	9,8
5513 Ağarlık; %85 >devamsız sentetik-pamuk dokuma < 170 gr/m2	0,0	7,2	9,7

Kaynak:DTM

(Aylık veriler için tıklayınız)

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatında mobilyalar vb. aksam, parçaları, demir-çelikten inşaat ve aksamı, hijyenik kağıt ürünleri, sırlı seramikten döşeme maddeleri elektrikli-elektriksiz makine ve cihazlar; demir veya çelikten eşya; plastik ve plastikten ; tuz, kükürt, toprak ve taşlar; alçılar ve çimento; kağıt ve karton; demir ve çelik; sabunlar, yüzey aktif organik maddeler ve ağaçtan mamul eşya; alüminyum ve alüminyum eşya; seramik mamulleri gibi ürün grupları önemli yer tutmaktadır.

Türkiye'nin Azerbaycan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

Gtip	Ürün	2008	2009	2010
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	499,66	578,39	672,97
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	239,44	48,29	73,89
7601	İşlenmemiş alüminyum	20,25	39,80	28,74
7403	Aritılmış bakır, işlenmemiş bakır alaşımları	22,18	9,44	27,97
3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	53,10	6,75	27,22
2905	Asiklik alkoller vb. Halojenlenmiş, sülfolanmış, nitrolanmış/nitrozalanmış türevl	8,91	5,44	11,39
4104	Sığır ve at cinsi hayvanların dabalıanmış derileri	7,10	4,98	7,20
5201	Pamuk (kardesiz, taranmamış)	0,81	14,39	5,02
4102	Koyun ve kuzuların ham derileri	0,97	1,15	2,46
7801	İşlenmemiş kurşun	1,64	0,80	1,77
7404	Bakır hurda ve döküntüler	0,05	0,37	1,09
2009	Meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış)	0,00	0,00	0,98
8455	Metalleri haddeleme makineleri, bunların silindirleri	0,00	0,00	0,96
8462	Metalleri dövme, işleme, kesme, şataflama presleri, makineleri	0,00	0,16	0,57

9305 Ateşli silahların aksam-parçaları, teferruatı	0,50	0,44	0,38
2620 Metalleri/metal bileşiklerini içeren küller ve kalıntılar	0,00	0,00	0,29
8716 Taşıtlar için römorklar, yarı römorklar vb. İle aksam-parçaları	0,00	0,01	0,25
7108 Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	0,00	0,00	0,22
3907 Poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb (ilk şekilde)	0,31	0,07	0,20
7113 Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	0,03	0,11	0,20
5202 Pamuk döküntüleri	0,05	0,00	0,19
9015 Arazi ölçme, hidrografik, oşinografik, jeofizik vb. Alet ve cihazları, telemetrel	0,00	0,00	0,13
0504 Hayvan bağırsak, mesane ve midesi (taze/sogutulmuş/dondurulmuş vs.)	0,19	0,44	0,10
9021 Ortopedik cihazlar, kırıklara mahsus cihazlar, ısıtma cihazı vb.	0,01	0,00	0,09
4407 Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın >=6 mm	0,03	0,12	0,07
6910 Seramik musluk taşları, lavobolar, küvetler, bideler vb	0,02	0,00	0,07
4101 Sığır ve at cinsi hayvanların derileri-ham	0,24	0,06	0,06
3304 Güzellik/makyaj ve cilt bakımı için müstahzarları	0,03	0,07	0,06
0302 Balık (taze/sogutulmuş)	0,00	0,00	0,05
7901 İşlenmemiş çinko	0,05	0,04	0,05
4408 Kaplamalık ve kontrplak için yapraklar; kalın >6mm.	0,10	0,06	0,04
8514 Sanayi-laboratuvarlarda kullanılan elektrik ocak ve fırınları vb.	0,00	0,00	0,04
7308 Demir/çelikten inşaat ve aksamı	0,00	0,04	0,04
6802 Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	0,00	0,00	0,03
5701 Döğümlü, sarmalı halılar, yer kaplamaları	0,18	0,07	0,03
7211 Demir/çelik yassı hadde mamul (< 600mm. Geniş, kaplamasız)	0,00	0,00	0,03
8464 Taş, seramik, beton, çimento, soğuk cam işleyen makinalı aletler	0,00	0,00	0,02
3915 Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar	0,03	0,02	0,02
9701 Tamamen elle yapılmış tablo/resim ve kolajlar, vb. Dekoratif pano	0,00	0,00	0,02
8419 Isı değişikliği yöntemi ile maddeleri işlemek için cihazlar	0,00	0,00	0,02

Kaynak:DTM

(aylık veriler için tıklayınız)

İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

İki Ülke Arasındaki Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

Anlaşmanın Adı	İmza Tarihi	Resmi Gazete
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması	01.11.1992	23.01.1993
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	09.02.1994	26.05.1997
Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması	09.02.1994	27.06.1997
Uzun Vadeli Ticari ve Ekonomik İşbirliği Programı ve İcra Planı	06.11.2007	
Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	06.11.2007	
KEK V. Dönem Protokolü	11.04.2008	

İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler

Yukardaki tablolardan da anlaşıldığı gibi Türkiye'nin Azerbaycan'a olan ihracatında makineler ve mekanik cihazlar ve yedek parçaları, demir ve çelikten eşyalar, elektrikli makina ve cihazlar ve yedek parçaları, mobilya, otomotiv, optik alet ve cihazlar, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları, mineral yakıtlar, petrol ve türevleri gibi ürünler önemli paya sahiptirler. Bunun yanısıra Türkiye'nin tuz, kükürt, taş, alçı ve çimento, kağıt, karton ve mamulleri, sabun ve muhtazarları, sebze ve meyveler gibi birçok diğer ürünlerde ihracat potansiyeli bulunmaktadır.

Diğer taraftan, son dönemde önem verilmeye başlanan sağlık hizmetleri alanındaki yatırımlara bağlı olarak hastahane ekipmanları ve medical ekipmanlar ile çevre sağlığı konusunda danışmanlık ve

müteahhitlik alanında imkanlar olduduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye-Azerbaycan Yatırım İlişkileri

Ekonomik ve ticari ilişkiler kapsamında her iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi genişlemektedir. Ayrıca firmalarımızın Azerbaycan'da doğrudan yatırımları da kayda değer seviyelere ulaşmıştır. Azerbaycan ekonomisinde aktif olarak yer alan Türk müteşebbisleri, telekomünikasyon, bankacılık ve sigortacılık, finansal kiralama, inşaat-taahhüt, basın-yayın, eğitim, sağlık, ulaştırma, otomotiv, tekstil-hazır giyim, petrol gibi hemen her sahada faaliyet göstermektedirler. Bu faaliyetlerin bir kısmı ferdi girişim, bir kısmı küçük ve orta ölçekli işletmeler şeklinde başlamış ve bunlardan bazıları, başarılı çalışmalarını neticesinde, özel sektörde Azerbaycan'ın öncü kuruluşları haline gelmişlerdir.

Türkiye'nin Azerbaycan'da toplam 3,6 milyar dolar tutarında yatırım yaptığı kayıtlarda yer almaktadır. Bu yatırımın önemli bir kısmı Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında halihazırda 700 civarında büyüklü küçüklü Türk firması ülkede faaliyet göstermektedir.

İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

Azerbaycan, yeraltı ve yer üstü kaynakları açısından son derece zengin, okuma yazma oranı yüksek, yönünü batıya çevirmiş gelişme çabası içerisinde olan bir ülkedir. Bağımsızlığını kazanmasından sonra ülkemizle hemen her alanda protokoller ve anlaşmalar imzalamıştır.

Bu gün itibarıyla imzalanan anlaşmalara tam anlamıyla işlerlik kazandırıldığı söylenemez. Yeniden yapılanma çalışmaları yanında altyapı eksiklikleri, hukuki boşluklar, mahkeme kararlarının uygulanmaması, kurumsallaşamama, devlette devamlılık ilkesine uyulmama, kayıt dışı ekonominin yol açtığı haksız rekabet, serbest piyasa ekonomisi ile örtüşmeyen yasalar, alacaklarımızın ödenmemesi, bazı komşu ülkelerle yapılan serbest ticaret anlaşmaları ekonomik ve ticari ilişkilerimizin istenilen düzeye çıkmasını engellemektedir.

Azerbaycan ile ülkemiz arasında yaşanan sorunlar başlıklar halinde aşağıda sunulmaktadır.

Her İki Ülkenin Uluslararası Yükümlülüklerinden Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği Anlaşması imzalamış olması ve bu çerçevede, AB Ortak Ticaret Politikasını benimsemiş bulunmasının tabii bir sonucu olan üçüncü ülkelerle yaşanan sıkıntının benzeri burada da yaşanmaktadır. Zira, AB Ortak Ticaret Politikası uyarınca üçüncü ülkelere yapılacak ithalatta AB ile ortak kurallar uygulanması gerekmekte olup, ülkeler müstakil olarak hareket etme imkanını kaybetmekte ve dolayısıyla Türkiye, AB'nin üçüncü ülkelere karşı uyguladığı ikili ve otonom tercihli ticaret rejimlerini üstlenmek durumunda kalmaktadır.

Ayrıca, bu başlık altında Azerbaycan açısından ele alınabilecek konu, Azerbaycan'ın 1993 yılında Müstakil Devletler Birliği (MDB) ile Azad Ticaret Sadişi imzalamış ve Rusya, Ukrayna, Gürcistan, Kazakistan ve Moldova'dan oluşan 5 Ülkeye önemli gümrük muafiyetleri tanımış olmasıdır. Böylelikle, zikredilen ülkeler pazara girişte daha avantajlı koşullar elde etmiş olmakta, yaklaşık %10-%15'leri bulabilen fiyat avantajları elde etmektedir.

Gümrük Alanında Yaşanan Sorunlar

Gümrüklerde depo ve antrepoların olmaması veya yetersiz olması, ülkemizde olduğu gibi gümrüklerde komisyonculuk (müşavirlik) müessesesinin gelişmemesi, hiç bir yasal dayanağı olmayan keyfi beklemler ve uygulamalar neticesi ödenen fazla yol vergileri yanında yasal olmayan ödemeler ayrıca, bazı ülkeler ile yapılan serbest ticaret anlaşması çerçevesinde gümrük vergisinin alınmaması, yine gümrüksüz mal girişinin önlenememesi kurumsallaşmış firmalarımızı sıkıntıya sokmakta ve genel olarak ta ülkemizden gelen malların rekabet şansını zorlamaktadır.

Taşımacılık Alanında Yaşanan Sorunlar

Azerbaycan ile sınırimızın olmaması (NÖC hariç) tarifeli kargo taşımacılığının yapılamaması ve demiryolu bağlantısının bulunmaması nedeniyle, karayolu taşımacılığı zorunlu olmakta ve bu durum maliyetleri artırmaktadır.

Karayolu taşımacılığı İran ve Gürcistan üzerinden yapılmakta, İran tonaj sınırlaması uygulamakta, Gürcistan ve Azerbaycan'da yüksek yol vergileri alınmakta, bu durum zaman kaybının yanında ek maliyetler getirmekte, rekabet şansımızı azaltmaktadır.

Taşımacılıkla ilgili ikinci önemli sorun da, yukarıda ifade edilen sebeple iki ülke arasındaki ticaretin büyük ölçüde karayoluyla gerçekleştirilmesinin bir sonucu olarak 2008 yılı itibarıyla yıl içerisinde toplam 40.000 civarında Türk TIR'ının Azerbaycan'a giriş yaptığı tespit edilmiştir. Azerbaycan makamlarının Türkiye'ye tahsis ettiği geçiş belgesi sayısı da 2009 yılından itibaren 3000'den 5.000'e çıkartılmış olmasına rağmen, söz konusu kotanın dolmasını müteakip Türk araçlarının Azerbaycan'a girişlerinde geçiş ücreti tahsil edilmektedir. Bu durum ürünün maliyetlerine doğrudan yansımaktadır.

Bankacılık ve Ödeme Alanında Yaşanan Sorunlar

Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, kıymetli evrak ve mali evrak hukuku gibi ticari hayatta çok önemli yer alan kanunların eksik, yetersiz veya hiç olmaması, ticaretin gelişmesini engellediği gibi, ihtilafların çıkmasına da yol açmaktadır. Firmalar genellikle kısa ve uzun vadeli finansman ihtiyaçlarını bankalardan kredi kullanmak suretiyle karşılama şansına sahip olamamaktadır.

Dünyada yaşanmakta olan ekonomik buhrana bağlı olarak Azerbaycan inşaat sektöründe de belirli bir durgunluk yaşanmaktadır. Hali hazırda devam etmekte olan konut, yol, içme suyu, köprü, otel, iş merkezi gibi projelerin tamamlanmasına gayret edilmektedir. 2010 yılında bütçe rakamları daha muhafazakar bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Ekonomik istikrarın ve fiyatlar genel seviyesinin korunması öncelikli hedefler olarak tespit edilmiştir.

Türk firmaları Azerbaycan müteahhitlik hizmetleri sahasında Başkanlık sarayları, Milli Meclisin restorasyonu ve ek binasının tamamlanması, hava alanı inşası, yol, su, elektrik, enerji nakil hatları gibi sahalarda çok önemli projeler gerçekleştirmişlerdir. Ancak, halihazırda daha çok yarım kalan projelerin tamamlanması işleriyle meşgul bulunmaktadırlar. 2009 yılı başından itibaren yeni ya da tamamlama işleri aldıkları da görülmektedir.

Diğer taraftan, Azerbaycan müteahhitlik sektöründe yerli firmaların kendi içinde tecrübe kazanmış oldukları ve belirli işleri doğrudan üstlenebildikleri görülmektedir. Bunun yanında piyasada belirli grupların tekel oluşturarak ihalelerde etkili olmaktadır.

Türk firmalarının bundan sonraki devrede daha çok yerli firmalarla şirketler birliği oluşturarak iş alma kabiliyetlerini devan ettirmelerinin daha gerçekçi bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Petrol ve Doğalgaz ticaretinin artmasına paralel olarak, Azerbaycan'ın bundan sonraki devrede daha çok alt yapı, su, yol, elektrik gibi inşaat işlerine yönelmesi beklenmektedir.

Diğer taraftan, inşaat sektörünü hizmet ticareti yanında tedarik mekanizmasını desteklemesiyle de değerlendirmek gerekmektedir. Türk inşaat malzemeleri piyasada haklı bir imaja sahiptir. Bu anlamda Azerbaycan'ın ithalatında ve Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatında inşaat malzemeleri önemli bir paya sahiptir.

İş Konseyi

Türk-Azerbaycan İş Konseyi'nin kurulmasına ilişkin protokol, 3 Kasım 1991 tarihinde Azerbaycan Başbakanı Hasan Hasanov ile o dönemdeki adıyla Türk-BDT İş Konseyleri Başkanı Nihat Gökyigit arasında imzalanmıştır. Türk-Azerbaycan İş Konseyi, DEİK çatısı altında faaliyet gösteren Türk-Avrasya İş Konseyleri'ne bağlıdır. İş Konseyi'nin Türk tarafı başkanı Cengiz Gül'dür. Azeri tarafı başkanlığını 2005 yılı Ekim ayına kadar İktisadi Kalkınma Bakanlığı Girişimciliği Destekleme Departmanı Genel Müdürü Ali Hüseyin Saliyev yürütmüştür. Bu tarihten sonra İş Konseyi'nin Azeri tarafı başkanlığına European Tobacco İdare Heyeti Başkanı Rüfet Guliyev getirilmiştir. İş Konseyi kuruluşundan bu yana iki ülke Cumhurbaşkanı ve Başbakanlarının katılımıyla 13 toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıların 5 tanesine dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev de katılarak iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişimine verdiği desteği göstermiştir.

Türkiye Azerbaycan arasındaki Karma Ekonomik Komisyon toplantıları aşağıdaki tarihlerde yapılmıştır.

- KEK I. Dönem (26.2.1997, Ankara)
- KEK II. Dönem (30.3.2001, Bakü)
- KEK III. Dönem (14.4.2005, Ankara)
- KEK IV. Dönem (28.07.2006, Bakü)
- KEK V. Dönem (11.04.2008, Ankara)

► Pazar ile İlgili Bilgiler

Dağıtım Kanalları

Farklı malların tek bir dağıtıcısı olabilmektedir. Türkiye, Rusya veya İngiltere menşeli malların tek bir dağıtıcısı olabilmektedir. Pazar fiyata duyarlı olduğu için yerli dağıtımçı ile çalışmak ve promosyon faaliyetlerine önem vermek gerekmektedir. Ayrıca dağıtımçı ile detaylı bir sözleşme yapmak önem arz etmektedir.

Azerbaycan özel sektörünün pazarlama sistemi henüz gelişme aşamasındadır. Bağımsızlık sonrası kurulmaya başlayan özel şirketler ticarete merkezi satın alma sisteminin yerine yavaş yavaş geçmeye başlamıştır. Küçük dükkanlar kendi kendilerini finanse ederek önemli gelişme göstermişlerdir. Devlet kuruluşlarının tüketim mallarını pazarlamaları ödeme güçlerinin yetersiz olması nedeniyle mümkün olamamaktadır. Azerbaycan ekonomisi yalnızca bir nakit ekonomisi olarak faaliyet göstermektedir. Ülkede gıda, giyim ve küçük alet ve edevatların temin edilebildiği küçük dükkanlar bulunmaktadır. Elektronik ithal malları da kolayca temin edilebilmektedir.

Bakü içinde yaklaşık 5000 civarında gıda satan küçük market, civardaki rayonlarda ise 3000 civarında market mevcuttur. Fiyat duyarlılığı nedeniyle farklı kalite ve fiyat uygulaması pazarda başarı için gereklidir.

2001 yılı yazında Koç Holding'e bağlı Ramstore'un yanması nedeniyle kapatılmasının ardından ülkede Amerikan tarzı hipermarket alanında bir boşluk oluşmuştur. Söz konusu mağaza yeniden hizmete açılmıştır. Ülkede bu mağaza ile birlikte üç adet Ramstore bulunmaktadır. Sumgayit'ta da açılması planlanmaktadır.

Tüketici Tercihleri

Ülkede üç ana pazar bölümü bulunmaktadır:

- Aylık ortalama 64 ABD Doları ya da daha az kazanan nüfusun en büyük kısmı;
- Küçük ancak giderek genişleyen ve sabit olmayan bir gelire sahip olan orta sınıf;
- Çok yüksek fiyatlı ürünleri dikkat çekici biçimde tüketen ve "yeni Azeriler" olarak adlandırılan sınıftır.

İlk iki tüketici grubu sokak pazarlarından ucuz Türk, Rus ve İran malı ürünleri satın almaktadır. Tüketim malları ihracatçıların pazarlarda giderek artan perakende satış mağazalarına yönelmeleri yerinde olacaktır. Bu mağazalardan sayıları az olmakla birlikte, harcama eğilimi yüksek olan ve yüksek kaliteli ürün ve hizmetlerle ilgilenen yüksek gelirli tüketiciye ulaşmak mümkündür. Azeri tüketiciler fiyatlara karşı duyarlı olmalarına karşın önemli ölçüde marka bilinci oluşmakta olan tüketicilerdir.

Türkiye ile benzer tüketim eğilimlerine sahip Azerbaycan'ın, petrol anlaşmaları ve beraberinde ülkeye girecek yabancı yatırımlar ve yabancı işçiler ile birlikte dış ticaret potansiyeli artacaktır. Petrol üretimi ve dağıtımının başlaması ile refah düzeyi artacak, ülkenin tüketim eğilimleri de bu yönde değişecek; ürün kalitesi, ambalaj ve paketleme önem kazanacaktır. Bunun yanı sıra, hizmet ve eğlence sektörlerinde de gelişme beklenmektedir.

Azerbaycan-Bakü Sakinlerinin Hayat Tarzı Araştırması raporuna T.C. Bakü Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği web sayfasından ulaşabilirsiniz:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/haberdetay.cfm?HaberID=8078&dil=TR&ulke=AZER>

Reklam ve Promosyon

Ülkede yayımlanan Rusça ve Azerice gazeteler Pazartesi günleri haricinde günlük olarak, İngilizce gazeteler haftalık olarak yayımlanmaktadır. Gazete ve dergiler çok okunmaları ve satılmaları nedeni ile orta sınıf Azeri tüketiciye ulaşmak açısından iyi kanallardır. Ülkede iki adet devlet televizyonu ve üç adet özel televizyon yayın yapmaktadır. Bakü'den üç adet Rus televizyonunun izlenmesi mümkündür. Türk televizyonları da ülkede izlenebilmektedir. Ayrıca devlet radyoları FM ve orta dalga kanalları aracılığı ile reklam yayını yapabilmektedir.

Reklamcılık henüz gelişme aşamasındadır. Reklam kanalları gazeteler, televizyonlar ve sokak ve caddelerdeki ilan panoları ile sınırlandırılmıştır. Sokaklardaki büyük ve küçük ilan panoları (billboardlar) özellikle Bakü'de reklam ve promosyon için yaygın olarak kullanılmaktadır. Devletin billboard kiralari sabit olup m2 20-25 \$ civarındadır. Bir aylık billboard kirasi şehir merkezinde 360\$ civarındadır. Devlet İcra Hakimiyeti'nin Reklam bölümü, billboard'lar için A-B-C olmak üzere üç bölge belirlemiştir, fiyatlar da bölgelere göre değişmektedir. Merkezi yerler A sınıfına girmektedir. Radyo ve TV reklamları, halka ulaşabilmenin etkin yollarından olup Pazar günü saat 18:00 en çok izlenme oranının olduğu saat olarak ifade edilmiştir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Kişisel ilişkiler Azerbaycan ile ticarete önemli rol oynamaktadır. Uzun mesafeli iletişim yerine karşılıklı toplantılar yaparak ilişki kurmak daha etkili olmaktadır. Bu nedenle Azerbaycan'a ihracat yapmak isteyen firmaların kişisel ilişkiler kurmak ve dağıtım kanallarını oluşturmak üzere ülkeye ziyarette bulunmalarında fayda görülmektedir. Ülkeye yapılacak ziyaretler iş yapılacak firmaların mali durumlarının gözlenmesi açısından da önem taşımaktadır. Ticarete büyük ölçüde nakit ödeme tercih edilmektedir. Dış ticaret işlemlerinde tercih edilen diğer ödeme şekli ise akreditifli ödemedir. Ülkedeki özel bankalar ticari bankacılık sektöründeki toplam meyduatın yalnızca %15'ine sahiptir. Bankacılık sistemi kamu bankalarının egemenliği altındadır. Kredi kartı kullanımı henüz yeterince yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle ülkede katalog üzerinden ve elektronik ticaret yolu ile satışlar henüz gelişmemiştir. Doğrudan pazarlama yöntemi olarak yüzyüze satışlar (özellikle güzellik ve sağlık ürünlerinde) kullanılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda dağıtım maliyetlerini düşürmeleri nedeni ile katalog ve elektronik ticaret satışlarının artması beklenmektedir.

► İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Para Kullanımı

Azerbaycan'ın resmi para birimi Azerbaycan Manatı'dır(AZN). Serbest piyasada yaklaşık olarak 1 ABD Doları = 0,80 AZN ve 1 TL=054 AZN'dir. Döviz bankalarda ve çok sayıda döviz bürolarında bozdurulabilmektedir. Bankalar genellikle 10:00 – 17:00/18:00 saatleri arasında çalışmaktadır. Otellerde, büyük alışveriş merkezlerinde ve süpermarketlerde uluslararası kredi kartları ve ABD Doları kullanılabilir. Küçük dükkan ve restoranlarda ise nakitle (AZN) ödeme yapılmaktadır.

Pasaport ve Vize İşlemleri

Azerbaycan ve Türkiye arasındaki ticarete karşılaşılan önemli sorunlardan biri de vize uygulamalarıdır. Birinci derece pasaport, hizmet pasaportu ve diplomatik pasaportlara vize uygulanmamaktadır. İşadamlarının ülkeye girişlerinde vize gerekmektedir. Karayolu ile yapılacak girişlerde Azerbaycan Büyükelçiliği'nden ya da İstanbul Başkonsolosluğu'ndan vize alınması gerekmektedir. Vize bedelleri 40 ila 250 \$ arasında değişmektedir. En fazla bir ay için vize alınabilmekte, resmi yazı ile müracaat

çalışması gerekmektedir. Havayolu ile yapılan girişlerde ise havaalanında vize alınması mümkündür.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Resmi tatiller

Resmi Tatil Günleri *	
1-2 Ocak	Yılbaşı
20 Ocak	Şehitleri Anma Günü
8 Mart	Uluslararası Kadınlar Bayramı
20-24 Mart	Nevruz Bayramı
9 Mayıs	Faşizme karşı Zafer Günü
28 Mayıs	Cumhuriyet Günü
15 Haziran	Milli Kurtuluş Günü
26 Haziran	Silahlı Kuvvetler Günü
18 Ekim	Bağımsızlık Günü
31 Aralık	Dünya Azerbaycanlıların Dayanışma Günü

*Dini bayramlar İslami takvim itibariyle uygulanmaktadır. Azerbaycan'da Ramazan ve Kurban Bayramları için resmi tatil iki gün olarak uygulanmaktadır.

Çalışma saatleri Pazartesi'den Cuma'ya saat 9:00 ile 18:00 arasındadır. Öğle tatili 13:00-14:00 saatleri arasındadır. Kamu kurumlarının çoğu Cumartesi günleri de öğle saatlerine kadar çalışmaktadır. Mağaza ve lokantalar haftanın yedi günü açıktır. İş çevreleri için öğle yemeği saati 12:00 ile 15:00 arasında değişmektedir. Yöneticilerin çoğunluğu akşam 18:00'den sonra da çalışmaktadır. Azeriler akşam yemeğini erken yemeyi tercih etmektedirler.

Kullanılan Lisan

Azerbaycan'ın devlet dili Azerbaycanca'dır(Azerbaycan Türkçesi). Bununla beraber nüfusun büyük bir bölümü akıcı biçimde Rusça konuşabilmekte, İstanbul Türkçesi, Farsça, Gürcüce ve başka dilleri anlayabilmektedir. Otellerde, barlarda ve şirket ofislerinde İngilizce yaygındır.

Ulaşım

Şehir merkezine yaklaşık 25 km uzaklıktaki Bakü Havaalanı ve şehir merkezi arasında ulaşım taksi ile 5-10\$ arasındadır. Taksimetre kullanımı yok denecek kadar az olup, fiyatlar pazarlık ile belirlenmektedir. Ayrıca, SSCB döneminden kalan metro ve otobüs sistemleri de mevcuttur. Ülke içinde havayolu ile sadece 3 bölgeye gidilebilmektedir. Karayolu taşımacılığı gelişmiştir. Başkent Bakü'den tüm şehirlere ve Tiflis ve Tahran'a otobüs seferleri mevcuttur.

Yerel Saat

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki saat farkı +2 saat olup, örneğin Türkiye'de saat akşam 18.00 iken Azerbaycan'da akşam 20.00'dir.

Telefon Kodları

Uluslararası Telefon Kodu

00 994 12 (Sabit) 00 994 50 (Azercell)

00 994 55 (Bakcell) 00 994 70 (Azerfon)

Şehirlerarası Telefon Kodları

Gedabey 232

Agdam 192

Kelbejer 137

Agdash 193

Khachmas 172

Agdere 148

Khankendi 162

Agjabedi 148

Khanlar 230

Agstafa 224

Khodjali 102

Ali-Bairamli 197

Kurdemir 145

Astara 197

Lachin 146

Agsu 198

Lerik 157

Babek 136

Lyankaran 171

Balaken 119

Maraza 150

Barda 110

Masalli 151

Beylagan 152

Mingyachevir 147

Bilyasuvar 159

Naftalan 255

Dashkesan 216

Nakhchivan 136

Jalilabad 114

Neftchala 153

Jebrail 118   Oguz 111
Julfa 136   Ordubad 136
Devechi 115   Saatli 168
Yevlax 166   Sabirabad 143
Fuzuli 141   Salyan 163
Gabala 160   Samukh 265
Hajigabul 140   Sadarak(Sederek) 136
Gazakh 279   Shamakhi 176
Gakh 279   Shemkir 241
Goranboy 234   Sharur 136
Goychay 167   Shakhbuz 136
Gobustan 150   Sheki 177
Guba 169   Shusha 191
Gubadili 133   Siyazan 190

Barınma

Azerbaycan'daki Bazı Oteller

Park Hyatt Baku
1033, Izmir Street, Baku, AZ1065
Tel.: (99412) 4901234
Fax: (99412) 4961235
reservations.hhbaku@hyattintl.com
www.baku.hyatt.com

Grand Hotel Europe Baku
1025/30, Tbilisi Avenue,
Baku, AZ1078
Tel.: (99412) 4907090
Fax: (99412) 4907096;4907084
sm@grand-europe.com
www.europehotel-baku.com

Radisson SAS
ISR Plaza, 340,
Nizami Street, Baku, AZ1000
Tel.: (99412) 4982402
Fax: (99412) 4972451
sales.radissonsas@isrplaza.com
www.radissonsas.com/bakuar

Park Inn Azerbaijan
1, Azadlig Avenue Baku AZ1000
Tel: (99412) 4906000
Fax: (99412) 4968900
reservations.baku@rezidorparkinn.com
www.baku.rezidorparkinn.com

Excelsior Hotel Baku
2, Heydar Aliyev Avenue, Baku,
AZ1154
Tel: (99412) 4968000
Fax: (99412) 4968008
info@excelsiorhotelbaku.az
www.excelsiorhotelbaku.az

Meridian Hotel
Old City, 39,
A.Zeynally Street,
Baku, AZ1000
Tel.: (99412) 4970809
Fax: (99412) 4970702
meridianhotel@azeurotel.com

Delfin Hotel
9-th km of Sumgayit highway,
Baku, AZ1024
Tel.: (99412) 4306400
Fax: (99412) 4306009
reception@delfinhotel.az
www.delfinhotel.az

City Mansion
153, Azadlig Avenue, Baku,
AZ1106
Tel.: (99412) 4361041;4361078
Fax: (99412) 4361089
office@felsbaku.com

Hotel Absheron
674, Azadlig Avenue,
Baku, AZ1010
Tel.: (99412) 4932013
Fax: (99412) 4985488
info@hotel-absheron.com
www.hotelabsheron.com

Irshad Hotel
11, Vagif Avenue,
Baku, AZ1007
Tel.: (99412) 4410132; 4410133
Fax: (99412) 4413492
hotel@irshad.az
www.irshad.az

CASPIAN Guest House
8, Zorge Street,
Baku, AZ1000
Tel.: (99412) 4987809; 4989855
Fax: (99412) 4985287
rcaspian@intrans.az

AZCOT Guest House
7, Husu Hajiyev Street,
Baku, AZ1001
Tel.: (99412) 4925477; 4972507
Fax: (99412) 4925477
request@azcothotel.com

Diplomat Hotel Baku
185, Suleyman
Rahimov Street,
Baku, AZ1000
Tel.: (99412) 5961127
Fax: (99412) 5961128
sales@diplomahotelbaku.

Crescent Beach
Hotel & Leisure Resort
Shikhov settlement, Salyan highway,
Baku, AZ1003
Tel.: (99412) 4974777
Fax: (99412) 4974780
cbh@azeronline.com
www.crescentbeachhotel.com

İklim

İklim açısından büyük çeşitlilikler taşıyan Azerbaycan dünyadaki 11 iklim kuşağından 9'unu barındırmaktadır. Azerbaycan genellikle sıcak bir iklime sahiptir. Ancak bazı yüksek kesimlerde ve vadilerin bulunduğu yerlerde daha düşük hava sıcaklıkları kaydedilebilmektedir. Ülkenin batı bölümü daha yağışlıdır. Hava durumu hakkında detaylı bilgi için <http://worldweather.wmo.int/007/m007.htm> linke başvurulabilir.

Genel Değerlendirme ve Öngörüler

Yeniliklere hızla adapte olan Azerbaycan, SSCB'nin dağılması ile uzmanlaşma ve işbölümüne dayalı ekonomik yapılanmanın sona ermesine, Ermenistan savaşı ve Çeçenistan sorunu nedeniyle, ülke sanayii için gereken ara mallarının ithalat yollarının kapanmasına rağmen bütün bu darboğazları aşmayı başarmıştır. Yıllardır petrole yatırım yapan Azerbaycan 2005 yılından itibaren milli gelire yansıyacak petrol gelirleri ile yeni bir döneme girmiş bulunmaktadır. Önümüzdeki 15 yıl için 50 milyar \$ petrol geliri bekleyen ülke somut ve yaşayabilir projelerle bu geliri halkın yaşam standardının yükselmesine harçayacak hedefler için çalışmaktadır.

Söz konusu hedeflere ulaşabilmek için Azerbaycan; Petrol dışı sektörün geliştirilmesi, iri ve orta ölçekli devlet tesislerinin özelleştirilmesinin hızlandırılması, rekabetin geliştirilmesi, enflasyonun önlenmesi, yoksulluğun azaltılması, yüksek istihdamın sağlanması, bölgelerin geliştirilmesi, DTO-Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik sürecinin hızlandırılması yönünde büyük çaba harcamaktadır.

Azerbaycan ekonomisi ile ilgili olarak önümüzdeki dönem için; GSYİH'nin artması, özel sektörün ekonomideki payının yükselmesi, petrol dışı sektörün büyüme oranının ve yatırımların artması beklenmektedir.

Azerbaycan, bir geçiş ekonomisi olan ekonomisini daha pazar odaklı bir ekonomi haline getirme ve ekonomi yönetimini geliştirme yolunda hazırlanan bir dizi reformun uygulanması yolundaki çabalarını sürdürmektedir. Enerji sektöründe mali disiplinin sağlanması, vergi ve gümrüklerle ilgili konularda

şeffaflığın ve verimliliğin artırılması gibi önemli hususların gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Sayılan bu önemli gelişmeler ile birlikte Azerbaycan pazarı Türk girişimcileri için daha da önemli bir pazar haline gelmiştir.

Azerbaycan ile ticari ilişkilerin geliştirilmesinde ülkeye yapılacak doğrudan yatırımların da önemli rolü olacaktır. İki ülke arasındaki dil, tarih, din ve soydaşlık birliği ticari ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir rekabet avantajı yaratmaktadır. Türkiye ülkeye doğrudan yatırımda bulunan ülkeler arasında petrol dışı sektörler itibarı ile birinci sıradadır. Türk firmaları Azerbaycan'da çok çeşitli alanlarda özel sektörün kurulmasına ve gelişmesine öncülük etmiştir. Ülkemizin pazarda sürekli bir başarı gösterebilmesi için olumlu bir Türk malı imajının yaratılması; ürünlerin pazarlanmasında kalite unsurunun ön planda tutulması; dağıtım ve satış kanallarında doğru yöntemlerin uygulanması; ürünlerin tanıtımına da önem verilmesi gerekmektedir. İhracatçılarımızın pazarı ve hitap ettikleri alıcılarının ihtiyaçlarını analiz etmeleri, ülkede düzenlenen fuarlara katılmaları önem taşımaktadır.

Petrol anlaşmaları sonucunda ülkeye girecek yabancı yatırımlar ve paralelinde Bakü'nün batı standartlarında bir kent haline gelmesi ile birlikte Azerbaycan piyasası bugünkü kadar kolay girilebilen bir pazar olmaktan çıkacak, rekabet artacaktır. Gelişmiş ülkelerin ileri teknoloji ve sermaye birikimi olan firmalarının Azerbaycan pazarına yakın gelecekte girmesi beklenmektedir. Bu nedenle Türk girişimcilerin kültür ve dil birliği gibi avantajları kullanarak ve kalite unsurunun ön planda olduğu yeni ürünler geliştirerek bu pazarda yeni fırsatlar yaratmaları gerekmektedir.

Türk firmalarının pazarı yakından tanıyor olması, ülkenin coğrafi olarak yakınlığı, iki ülke arasında ticaretin altyapısını oluşturan gerekli anlaşmaların imzalanmış olması, petrol projelerinden alınan paylar, ülkenin ithalatında önemli paya sahip olmamız, ülkede faaliyette bulunan çok sayıda Türk firmasının bulunması, Türk ürünlerinin pazarda rakibimiz olan Rus ve İran menşeli mallara kıyasla tercih edilmesi bu pazarda Türkiye'nin sahip olduğu belli başlı üstünlüklerdir. Ayrıca Azerbaycan için önem taşıyan müteahhlik, tekstil, gıda, telekomünikasyon, bankacılık ve hizmet sektörlerinde Türkiye'nin sahip olduğu potansiyel de ticaret ve yatırım ilişkilerinin geliştirilmesi açısından potansiyel vaad etmektedir.

Türkiye'den ülkeye ithal edilecek ürünlerin TSE belgesine sahip olmaları halinde, başka bir standart koşulu aranmaması da önemli bir avantajdır.

Tarım alanındaki özelleştirmenin hızlandırılması ve sanayi işletmelerinin 1997 yılında özelleştirmeye başlanması ile birlikte tarım alet ve makineleri, tohum, zirai ilaç ve gübre ithalatında artış beklenmektedir. Ayrıca, yatırım malları ithalatında da artış olacağı tahmin edilmektedir.

Ülkede serbest bölgelerin kurulması halinde dış ticarete önemli kolaylıklar oluşacaktır.

Önümüzdeki yıllarda Azerbaycan'a yönelik dış ticaretimizin geliştirilmesi için;

- Uluslararası yükümlülüklerimiz de dikkate alınarak ülkemiz ile Azerbaycan ve diğer Türk Cumhuriyetleri arasında ekonomik entegrasyonun kurulması ve bunun ilk adımı olarak Tercihli Ticaret Anlaşması imzalanmasının,
- İhraç ürünlerimizin mutlak surette kalite yönünden yeterli olmasının temininin,
- Ticari ilişkilerde karşılıklı güvenle beraber, uluslar arası normlara bağlı kalınmasının,
- Bazı marka ürünlerimiz başka ülke firmaları tarafından taklit edilerek, Pazar payımızı etkiledikleri ve ürünlerimizin kalite imajına zarar verdikleri görülmektedir. Bu konuda firmalarımızın ürünlerinin marka tescilini yaptırmaları ve piyasayı belirli aralıklarla takip etmelerinin,
- Stratejik önem arzeden alanlarda sektörel veya proje bazında firmalarımızın desteklenmesinin,
- Ülkemiz ve Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında imzalanan Uzun Vadeli Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının uygulanmasına yönelik olarak somut projelere dayalı bir İcra Planının vakit kaybetmeden hayata geçirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

► Tarım ve Gıda Ürünleri İhraç Potansiyelimiz

Azerbaycan'a ihracatımızda potansiyel tarım ve gıda ürünleri: Bisküviler, şekerli ve çikolatalı mamuller, kanatlı etleri, narenciye, maya, bira, yumurta, makarna ve tütündür.

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Bisküvi	1905	Ekmek, pasta, kek ve bisküviler	2008=16,1 2009=15,9	13,0	487,3	0,07	13,7	2008=59 2009=-1,2	-	-	Ukrayna(38,7), Rusya(31,0), Türkiye(12,9), İran(3,4), İtalya(3,1)	%15
Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müst.	2008=27,9 2009=26,4	8,9	364,5	0,15	-16,7	2008=37 2009=-5,4	-	-	Rusya(36,1), Ukrayna(33,7), İtalya(11,3), Türkiye(7,0), Polonya(3,7)	%15
Şekerli ve Çikolatalı Mamuller	1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri	2008=28,4 2009=26,5	5,0	279,0	0,35	9,1	2008=36 2009=-6,7	-	-	Ukrayna(55,1), Rusya(32,9), Türkiye(5,0), Polonya(2,5), Belarus(2,1)	%15
Kanatlı Etleri	0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı	2008=10,7 2009=6,6	10,8	203,3	0,05	22,2	2008=8 2009=-38,3	-	-	ABD(62,9), Brezilya(27,0), Türkiye(6,0), BAE(3,0), Arjantin(0,4)	%15
Yaş Meyve Sebze	0805	Turunçgiller (taze/kurutulmuş)	2008=2,3 2009=7,7	9,0	862,9	0,02	30,3	2008=180 2009=234	-	-	Gürcistan(56,7), Türkiye(21,2), İran(21,1), Ekvador(0,2), Arjantin(0,2)	%15 ? mandalina 0,15\$/kg
Maya	2102	Mayalar	2008=1,0 2009=1,2	6,2	177,1	0,06	4,1	2008=2,5 2009=23,4	-	-	Türkiye(78,5), Rusya(16,4), İtalya(2,8), İran(1,2), Polonya(0,5)	%15
Alkollü ve Alkolsüz İçecekler	2203	Biralar	2008=2,6 2009=2,0	5,8	68,4	0,02	37,8	2008=40 2009=-23	-	-	Rusya(72,0), Almanya(8,2), Çek Cum.(5,2), Hollanda(4,9), Türkiye(3,3)	0,2 \$/1
Yumurta	0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	2008=3,8 2009=4,2	4,8	156,2	0,14	19,2	2008=-41 2009=10,5	-	-	Türkiye(93,1), İran(6,9), Belçika(0), Hollanda(0)	%0,5-%15
			2008=4.1					2008=18			Rusya(62,1), Türkiye(25,8),	

Makarna	1902 Makarnalar	2009=2,9	5,0	185,9	0,06	29,2	2009=-29,3	-	-	Ukrayna(6,3), İtalya(2,0), Vietnam(1,5)	%15
---------	-----------------	----------	-----	-------	------	------	------------	---	---	---	-----

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 0 aylıktır.

Alkollü ve Alkolsüz İçecekler

Bira

Alkollü içecekler arasında en yüksek tüketim oranına sahip olan bira, özellikle diğer içeceklerle oranla daha düşük alkol oranı ve göreceli ucuz fiyatı nedeniyle tüketiciler tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Ülkede faaliyet gösteren ithal markaların dağıtım ağının gelişmişliği ve çeşitli tanıtım kampanyalarının etkinliği sonucu perakende satışları daha yüksek oranlarda artmış olup, lager tipi bira en çok tercih edilen bira olmuştur. Fiyatlandırmada ambalaj önemli bir unsur olarak ortaya çıkmakta olup, "premium" olarak değerlendirilen kategoride cam ambalajlı ürünler ortaya çıkmaktadır. Bu sınıfa ait biralar 4,00 AZN'den yüksek olup, standart sınıfına ait biralar 0,90-4,00 AZN arası ve ekonomik biralar 0,9 AZN'den düşük fiyatlarla tüketicilere sunulmaktadır.

Yine geçtiğimiz dönemde özellikle bayan tüketiciler tarafından tercih edilen düşük alkollü/ alkolsüz bira perakende satışları önemli ölçüde artış göstermiş olup, perakende satışının 2009 yılında 26 milyon litreye ulaştığı tahmin edilmektedir.

Biranın en önemli tüketici grubu genç ve orta yaşlı erkekler olup, bira çoğunlukla eğlence merkezlerinde veya evde arkadaş toplantılarında tüketilmektedir. Daha yaşlı tüketiciler vodkayı tercih etmektedir.

Bira tanıtım kampanyaları çoğunlukla yerel televizyon kanallarından ziyade, özellikle Rusça yayın yapan kablolu tv kanalları aracılığı ile tüketicilere ulaşmaktadır.

Bisküvi

Azerbaycan bisküvi pazarı 2009 yılında büyümeye devam etmiş olup, en çok talep gören ürünler, pazara yeni sunulan ürünlere talepte önemli artışlar yaşanmıştır. Özellikle, çikolata, krema ve meyve dolgululu bisküviler tüketicilerin en çok ilgi gösterdikleri ürünler olmuştur. Azerbaycan'da bisküviler genellikle gündüz iş saatlerinde çay molaları esnasında tüketilmektedir.

Yine Azerbaycan'da tüketicilerin göreceli sağlıklı ürünlere yönelik eğilimleri çerçevesinde, beyaz un yerine kepekli, tam buğday, yulaf vb. ürünlerden üretilmiş bisküviler de pazarda önem kazanmaya başlamıştır.

Azerbaycan'da bisküvi pazarı çeşitlenmiş olup, fırınlar tarafından üretilip açıkta satılan bisküviler özellikle düşük gelir grubuna yönelik olarak satışa sunulmaktadır. 2009 yılında yaşanan global ekonomik krizin etkilerinin Azerbaycan'da da hissedilmesiyle, 2009 yılında açıkta satılan bisküvilere yönelik talebin arttığı tahmin edilmektedir.

Bisküviler çoğunlukla bakkaliye tarzı küçük marketler aracılığı ile tüketicilere ulaştırılmakta olup, son yıllarda sayıları giderek artan süper ve hipermarketler zincirleri de dağıtım zincirindeki önemini artırmıştır.

Önümüzdeki dönem ülkede kişi başı gelirin artmasıyla daha fazla tüketicinin süper-ve hipermarketlerden alışveriş etmeyi tercih edeceği ve bu çerçevede farklı ürün tüketme eğiliminin artacağı ve ithal ürünlere yönelik talebin de olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir.

Endüstriyel Bitkiler

Tütün

Nargile Azerbaycan'da en eski alışkanlıklardan birisi olup, ancak günümüzdeki sigaraların daha fazla yaygınlık kazanmasıyla nargile tüketimi önemli ölçüde azalmıştır. Yıllar itibarıyla harcanabilen gelirin artmasıyla paket içinde satılan sigaralar ilgi artarken, sarma sigaralara olan ilgi azalmıştır.

Azerbaycan'da tütün üretilmemekte olup, Pazar ithalata bağımlı konumdadır. Ülkede sigara ve diğer tütün ürünlerinin dağıtımını bu konuda uzmanlaşmış perakende zincirleri vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Gelir artışıyla birlikte, tütün kullanan tüketicilerin pazara sunulan farklı ürünlere yönelmeleri beklenmektedir.

Kanatlı Etleri

Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumundan yapılan açıklamaya göre, 2009 yılında Azerbaycan'ın kümes hayvanları ithalatı geçen yıla göre %24,3 artış sağlamış ve 865,6 bin Dolar olmuştur. 2009 yılında 0207 faslından yapılan kanatlı eti ithalatı ise geçen yıla göre %40 oranında azalmış ve 6,6 milyon dolar olmuştur. Söz konusu faslından yapılan ithalatın büyük kısmı (6,3 milyon Dolar) 020712/13/14 faslından yapılan tavuk eti ithalatıdır.

Azerbaycan resmi kaynaklarından yapılan açıklamaya göre, Azerbaycan kanatlı eti talebinin %74'ünü kendi karşılamaktadır. Azerbaycan kanatlı eti ithalatında en önemli paya dünyada söz konusu sektörde en çok üretim yapan ABD ve Brezilya sahiptir. Söz konusu ürünlerin ithalatında üçüncülüğü ise Türkiye almaktadır. Ayrıca söz konusu ürünlerin ihracatı bulunmamaktadır.

Makarna

Azerbaycan'da ağırlıklı olarak indirimli mağazalarda açıkta satılan makarnalar halen pazarda önemli bir pay tutmakla birlikte, pazarda ambalajlı olarak tüketicilere sunulan makarnaların Pazar payı düzenli olarak yükselmeye devam etmekte olup, ancak 2009 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucu söz konusu artışın hızı yavaşlamış bulunmaktadır. Pazarda kuru makarna başlıca tüketilen makarna çeşidi olup, kurutulmamış makarna çeşitleri pazarda bilinmemektedir.

Yerel olarak üretilen çeşitler göreceli olarak daha düşük fiyata sahip olup, aktif reklam kampanyaları ile ürünlerinin hesaplı olduğu vurgulanmaktadır.

Maya

Ülkede son yıllarda büyük ve küçük ölçekli fırınlar açılmaya başlamış olup, bu fırınlar tüketicilere ambalajlı ürünler sunmaya başlamışlardır. Yine fırınlar tarafından üretilen çeşitli kekler, kurabiye ve baklava çeşitleri tüketiciler tarafından ilgi görmektedir. Özellikle tek kullanımlık keklerin perakende satışları önemli ölçüde artmıştır.

Tüketiciler arasında sağlıklı ürün tüketme eğilimi çerçevesinde son zamanlarda tam buğday unundan imal edilmiş ürünler de pazara sunulmaya başlamıştır.

Un üreticisi konumunda bulunamayan Azerbaycan'da ekmek fiyatları global gelişmelere paralel olarak dalgalanmaktadır.

Pazarda Türk ve Rus kökenli firmalar en büyük Pazar payına sahip olup, önümüzdeki dönemde Azeri kökenli firmaların da çeşitli yatırımları sonucu pazarda güçlenmeleri beklenmektedir.

Şekerli ve Çikolatalı Mamuller

2009 yılında yaşanan global ekonomik kriz Azerbaycan'da kakao ürün içeren ürünlerin perakende satışlarını olumsuz yönde etkilenmiş olup, tüketiciler fiyatları göreceli olarak daha düşük ürünler tercih etmeye başlamışlardır.

Önümüzdeki dönemde gerçekleşmesi düşünülen gelir artışı çerçevesinde paketli çikolatalı ürünlere yönelik talebin artacağı düşünülmektedir. Özellikle belirli bir marka ve imaja sahip, kaliteli ürünlerin bu çerçevede ön plana çıkması beklenmektedir.

Pazar çikolata tipleri itibariyle incelendiğinde ise dolgulu çikolataların %31,4 ile en yüksek pazar payına sahip olduğu görülmekte, bu ürünü sade sütlü çikolata içeren ürünlerin takip ettiği görülmektedir.

Şekerli mamuller eğitimli ve sağlıklı ürünler tüketmeye çalışan tüketici grubu fazla tercih edilmemesine karşın, geleneksel ürünler tüketmeyi seven tüketiciler halen çoğunlukta bulunmaktadır. 2009 yılında Azerbaycan'da şekerli mamul perakende satışları gerilemiş olup, tüketiciler ağırlıklı olarak açıkta satılan ürünleri tüketmeyi tercih etmişlerdir.

Özellikle yemek sonra kullanılmak üzere, naneli ürünler düzenli olarak tüketilmekte olup, naneli sakızdan ziyade naneli şekerleme ürünleri tercih edilmektedir. Öte yandan, şekersiz ürünler de sağlıklı ürün tüketmeye çalışan tüketiciler tarafından tercih edilmeye başlanmıştır.

Helva tüketimi geleneksel olarak devam etmekte olup, bu segmentte yeni ürünler pazara sunulmaya başlanmıştır. Bu çerçevede Ukrayna, Türkiye, Polonya ve Rusya'da üretilip Azerbaycan'a ihraç edilmiş ambalajlı olarak satışa sunulan helva çeşitleri, susam, kuru üzüm ve sert kabuklu meyveler içeren yeni ürünler de pazara sunulmakla birlikte tüketiciler yine en çok klasik helvayı tercih etmektedir. Yerel olarak üretilmiş helva çeşitleri genellikle açıkta satışa sunulmaktadır. Bu kategoride önemli bir başka ürün de ağırlıklı olarak Rusya'dan ithal edilmiş olan Zefir'dir.

Şekerli ve çikolatalı mamullerin en önemli dağıtım kanalı küçük marketler, indirimli mağazalar ve diğer perakende birimler olup, göreceli daha pahalı ürünlerin satışa sunulduğu süpermarket-ve hipermarketlerin de genel dağıtım içindeki öneminin artması beklenmektedir.

Yaş Meyve Sebze

Narenciye

Ağırlıklı olarak karasal bir ilklime sahip olan Azerbaycan'da, narenciye ithal edilmekte olup, coğrafi yakınlığımız çerçevesinde ülkemizin bu ürünlerde iyi bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

Yumurta

Azerbaycan'da yumurta ithalatında başlıca ülke Türkiye olup, az sayıda üretim ve dolayısıyla fiyatın yüksek olması nedeniyle ithalata ihtiyaç duyulmaktadır (30'luk bir karton yumurta yaklaşık 3 manat seviyesindedir). Son yıllarda yumurta tavuklarının yetiştirilmesi konusunda önemli yatırımlar gerçekleştirilmiş olup, 2008 yılında yumurta üretimi önceki yıla göre %16 oranında artarak 1 milyar

adeti ağınıştır.

▶ Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz

Azerbaycan'a ihracatımızda potansiyel ürünler: Çimento, oto ana ve yan sanayi ürünleri, demir ve çelik, altın mücevherat, inşaat makineleri, kağıt ve karton ürünleri ve doğal taşlardır.

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
İnşaat Malzemeleri	2523	Çimento	2008:83,6 2009:70,2	13,4	1.132	0,6	-33,8	2008=11,4 2009=-16	-	-	Rusya (39), Gürcistan (20,7), Türkiye(16,7), İran(14,9), Ukrayna (7,0)	%15
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	2008:292,4 2009:105,4	7,1	3.334	0,19	-37,7	2008=62 2009=-64	-	-	Almanya(24,4), Rusya(17,5), Türkiye(14,2), ABD (10,9), Çin (10,8)	%5- 0,5\$/cm3
Demir ve Çelik	7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	2008:62,6 2009:66,3	45,4	923	0,14	0,9	2008=29 2009=-5,9	-	-	Türkiye(58,4), Ukrayna(8,1), Almanya (7,5), ABD(5,4), Çin(5,0)	%10-%15
Demir ve Çelik	7306	Demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi bos profiller	2008:77,2 2009:93,9	9,7	1.173	0,28	-57,1	2008=217 2009=21,6	-	-	Türkiye (86,0), Ukrayna (8,6), Rusya (2,3), İtalya (1,3), İngiltere (0,4)	%0,5-%5-%10
Altın Mücevherat	7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	2008:1,7 2009:11,9	13,9	1.530	0	-56,5	2008=100 2009=600	-	-	Fransa (78,2), ABD (8,4), İsviçre (5,5), İtalya (4,5), Türkiye (1,6)	%15
İş ve Maden Makineleri	8474	Toprak, tas, metal cevheri vb. Ayıklama, eleme vb. İçin makineler	2008:67,3 2009:36,9	8,3	255	0,31	-7,7	2008=109,5 2009=-45	-	-	Almanya (34), Çin(21,5), Türkiye (21,4), ABD (4,5), İngiltere (3,6)	%0,5
Doğal Taşlar	6908	Sırlı seramikten döşeme, kaldırım taşları, şömine, duvar kerosu	2008:21,1 2009:20,4	24,9	406	0,18	23,4	2008=32,9 2009=-3,3	-	-	Rusya (30,8), Türkiye (14,9), İspanya (10,6), Beyaz Rusya (9,9), İran (9,4)	%15
Kağıt ve Karton	4818	Tuvalet kağıtları, kağıt havlu, mendil, kumaş, masa örtüsü vb	2008:28 2009:31,1	32,5	571	0,14	18,9	2008=57,7 2009=11	-	-	Türkiye (85,3), İsviçre (5,7), Çek Cum. (3,7), Ukrayna (1,3), Polonya (0,7)	%15

Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8705	Özel amaçlı motorlu taşıtlar	2008:199,4 2009:58,7	2,6	96	1,37	-65,6	2008=39,7 2009=-70,6	-	Almanya (52,2), Türkiye (18,3), Rusya (7,4), Ukrayna (6,8), Çin (4,6)	%0,5
Demir ve Çelik	7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	2008:64 2009:71,1	14,0	3.426	0,2	64,5	2008=68,4 2009=10,9	-	Ukrayna (69,5), Türkiye (18,3), Rusya (12,3), Almanya (0,3), Gürcistan (0,3)	%5-%10-%15
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8702	Toplu halde yolcu taşımağa mahsus motorlu taşıtlar	2008:51,3 2009:61,2	4,9	852	0,36	1,9	2008=177 2009=19,3	-	G.Kore(70,5), Türkiye (11,1), Almanya (9,1), Çin (3,2), Özbekistan (2,4)	%3-0,5\$/cm3-1,0\$/cm3
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	8703	Otomobili, steysin vagonlar, yarış arabaları	2008:381,9 2009:254,4	9,1	6.211	0,06	-4,2	2008=36,6 2009=-33,3	-	Japonya (29,8), Rusya (21,9), Almanya (19,7), G. Kore (15,6), Türkiye (3,1)	%0-%3-%10-0,4 \$/cm3 ? 0,7 \$/cm3
Doğal Taşlar	6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	2008:12,2 2009:30,4	17,3	813	0,11	-7,7	2008=32,6 2009=150	-	Türkiye (57,4), Çin (17,1), İtalya(9,7), İran (8,6), Hindistan (1,8)	%15

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 0 aylıktır.

Altın Mücevherat

Altın mücevherat geleneksel olarak Azerbaycan'da çok kullanılan ürünler arasındadır. Üretim geleneği çok eskilere dayanan Türk altın mücevherat sektörünün ürünleri Azerbaycan'da beğenilmekle beraber; daha çok Birleşik Arap Emirliği üzerinden satın alınmaktadır. Bu nedenle Türk firmalarının pazara giriş koşullarını iyi değerlendirmeleri ve özellikle Azerbaycan'da yerleşik olarak bulunmaları pazardaki payımızı artıracakı düşünülmektedir. 2010 yılında Türkiye 7113 gtip nolu altın mücevherat ürünlerinde Azerbaycan'a yaklaşık 13,9 milyon dolarlık ihracat yapmıştır.

Demir Çelik

World Steel Association verilerine göre Azerbaycan, 2008 yılında 150 bin tonluk ham çelik üretimi gerçekleştirmiştir. Çelik üretimi, 2006 ve 2007 yılındaki azalış eğiliminin aksine 2008 yılında değerini korumuştur.

Türkiye ile Azerbaycan arasında ihracat potansiyeli bulunan ürünler arasında inşaat malzemeleri üst sıralarda yer almaktadır. Bu ürünler arasında; demir/çelikten inşaat ve aksami, demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi bos profiller ve demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş) önem arz etmektedir. Özellikle petrol dışındaki sektörlerde yapılan yatırımların artmasıyla yükselişe geçen inşaat sektörü, beraberinde inşaat malzemelerine olan talebi de etkilemiştir. 2010 yılında Azerbaycan'a ihracatımızın en fazla olduğu ürünler sırasıyla; demir/çelikten inşaat ve aksami (45,4 milyon dolar), demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi bos profiller (14 milyon dolar) ve demir/çelik çubuklar (9,7 milyon dolar) olmuştur.

Doğal Taşlar

Doğal taşların başlıca kullanım alanı inşaat sektörüdür. Bu nedenle Azerbaycan inşaat sektörünün gelişimi, doğal taş alımında kilit rol oynamaktadır. Azerbaycan 2008 yılında 12,1 milyon dolarlık işlenmiş doğal taş ithalatı yapmıştır ve dünya ithalatındaki payı %0,11'dir. İthalatta Türkiye(%46,7), Çin(%25,6), İran(%11,5), İtalya(%3,8) ve Hindistan(%3,6) ilk beş sırayı paylaşmıştır.

Türkiye'nin 2010 yılında Azerbaycan'a gerçekleştirdiği işlenmiş doğal taş ihracatı %7,7 azalarak 17,3 milyon dolara olmuştur. İhracatta öne çıkan ürünler 680291 gtip numarasında yer alan işlenmiş/yontulmuş mermer-traverten-su mermeri grubu olmuştur.

Türkiye'nin doğal taş üretimi konusunda dünya ticaretindeki önemi, hızlı büyüyen Azerbaycan ekonomisi, nüfusu ve konut talebi, yapılması planlanan altyapı çalışmaları düşünüldüğünde Azerbaycan pazarının önemini sürdüreceği düşünülmektedir.

İnşaat Malzemeleri

Çimento (gtip:2523)

Garadagh Cement- OJSC, Azerbaycan'da çimento ve klinker üretimi yapan tek şirkettir. Firma, hem yerel hem de uluslararası standartlara uygun, yüksek kaliteli ürünleri ile iç talebin çoğunluğu sağlamaktadır. 2009 yılında EBRD (European Bank for Reconstruction and Development) Azerbaycan'da toplam 232.000.000 dolarlık dokuz projeye yatırım yaptı. Banka Eylül 2009'da Garadagh Çimento için 120.000.000 Avro'luk kredi sağladı. Bu kredi bankanın Azerbaycan'da bugüne kadar petrol sektörü dışında verdiği en büyük kredi olup; enerji tüketimi ve CO2 emisyonlarını azaltan çimento üretim teknolojisinin kurulmasında kullanılmak üzere planlanmıştır.

Türkiye'de 2009 yılı sonu itibariyle 47'si entegre, 17'si öğütme olmak üzere toplam 64 çimento fabrikası bulunmakta olup, Türk çimento sektöründe 9,6 bin'den fazla kişi çalışmaktadır. 2009 yılı çimento üretim miktarı bir önceki yıla göre % 4,6 oranında artarak 53,9 milyon ton olmuştur. Türk çimento sektörü 2009 yılında ise 1,13 milyar dolar değerinde ihracat gerçekleştirmiştir.

Bu bilgiler ışığında Türkiye ve Azerbaycan arasındaki dış ticaretinde çimentonun önemi ortadır. Özellikle Azerbaycan'da petrol sektörü dışındaki alanlarda yatırımların artmasıyla inşaat sektörü ivme kazanacak ve buna bağlı olarak ta çimento tüketimi artacaktır.

İş ve Maden Makineleri

Azerbaycan'ın 2009 yılında Türkiye'den yapmış olduğu makine sektörü ithalatında yük kaldırıcılarda, kepçe ve greyderlerde, tarımda kullanılan makinelerde, inşaatta kullanılan makineler (karıştırıcılar) ile klimalarda büyük oranlarda artış görülmüştür. 8474 gtip nolu toprak, tas, metal cevheri vb. ayıklama, eleme vb. için makineler ihracatı 8,3 milyon dolar ile Azerbaycan'a ihraç ettiğimiz ilk 20 ürün arasında yer almıştır. 2010 yılı ihracatımız bir önceki yıla göre azalma gösterse de uygun pazara giriş stratejisi ile Türk firmalarının Azerbaycan pazarındaki payını artıracakı düşünülmektedir.

Kağıt ve Karton Ürünleri

Azerbaycan'da 2008 yılında tuvalet kağıdı satışları, %10 artarak 6 milyar manata ulaştı. Aynı zamanda Türk üreticilerle yerli üreticiler arasındaki rekabet yüzünden sektöre yeni katılımlar görülmüştür. Tuvalet kağıdı satışları, Türk şirketi İpek Kağıt Sanayi ve Ticaret, yerel dev Qafqaz Kağıt Sanayi ve diğer çokuluslu elinde yoğunlaşmaktadır.

2008 yılında Türk şirketi İpek Kağıt Sanayi ve Ticaret A.Ş. perakende tuvalet kağıdı satışlarının yaklaşık % 36'sını elinde tutmuştur. Şirketin Selpak, Silen, Solo ve Viva markaları kalite açısından geniş bir üne sahiptir. Etkin tanıtım kampanyalarına ilaveten uygun fiyat stratejisi ile özellikle ana marka olan Selpak tüm tüketici grupları arasında başarısını artırmıştır.

2010 yılında Türkiye'nin Azerbaycan'a gerçekleştirdiği gtip 4818 nolu ürün ihracatı, 32,5 milyon dolardır. Önümüzdeki dönemde pazardaki Türk firmalarının payını daha da artıracığı düşünülmektedir.

Otomotiv Ana ve Yan Sanayi

Azerbaycan'da yapılan ekonomik reformlar, makro-ekonomik istikrarın yerleşmeye başlamasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak yatırım ortamı da gelişmiş, petrol ve doğalgaz gelirinin diğer sektörlerin ilerlemesi için kullanılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bir fon oluşturulmuş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak Azerbaycan'da ön plana çıkan ve yabancı yatırımcılar için önemli potansiyel arz eden sektörler arasında otomotiv sektörü de üst sıralarda yer almıştır.

Azerbaycan'ın otomotiv alanındaki ihtiyacının yüzde 70'i Rusya'dan, yüzde 10'u Japonya'dan, yüzde 7'si ise Güney Kore'den yapılan ithalatla karşılanmaktadır. Diğer yandan Gence'deki bir fabrikada Rusya'dan Ulyanovsk ve Kamaz marka otomobillerin ve Samahı'daki bir fabrikada İran malı otomobillerin montajı yapılmaktadır. Ülkede refah seviyesinin artması ile taşıt araçlarına olan talep de artmış, 1998 yılında bin kişiye 35.6 otomobil düşerken, bu rakam 2005 yılında 52'ye, 2006 yılında 81' yükselmiş, 2007 yılında ise 90'a çıkmıştır.

Türkiye'nin Azerbaycan'a ihraç ettiği ürünler otomotiv ana ve yan sanayi ürünleri arasında 8704, 8705, 8702, 8703 gtip nolu ürünler üst sıralarda yer almıştır. Uygun pazara giriş ve geliştirme stratejisiyle Azerbaycan pazarındaki payımızın artırılabilceği düşünülmektedir.

Azerbaycan - Düzenlenen Önemli Fuarlar

Bireysel Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

AGRIHORT AZERBAIJAN, Azerbaijan International Agriculture Exhibition (Bakü - Mayıs/Her Yıl)

Gıda, içecek, gıda işleme ve paketleme makineleri
Web Sitesi : <http://www.ite-exhibitions.com>

AITF - Azerbaijan International Tourism Fair (Bakü - Nisan/Her Yıl)

Otel, market, restoran ekipmanları
Web Sitesi : <http://www.ite-exhibitions.com>

Aqua-Therm Baku International Exhibition for Heating, Ventilation, Air-Conditioning, Water Supply, Sanitary and Environmental Technology (Bakü - Ekim/Her Yıl)

Isıtma, Soğutma ve Tesisat
Web Sitesi : <http://www.fin-mark.com>

AutoShow - Azerbaijan International Automotive Exhibition (Bakü - Nisan/Her Yıl)

Motorlu Taşıtlar ve Aksamları
Web Sitesi : <http://www.iteca.az>

BIHE Azerbaijan International Healthcare Exhibition (Bakü - Eylül/Her Yıl)

Medikal Teknoloji, Sağlık ve Eczacılık
Web Sitesi : <http://www.gima.de>

BakuBuild/Interiors Baku International Building, Interiors, Heating & Ventilation Exhibition (Bakü - Ekim/Her Yıl)

İnşaat ve Yapı malzemeleri
Web Sitesi : <http://www.ite-exhibitions.com>

BakuTel - Azerbaijan International Telecommunications and Information Technologies Exhibition (Bakü - Kasım/Her Yıl)

Bilgi Teknolojisi, Telekomünikasyon
Web Sitesi : <http://www.iteca.az>, www.ite-exhibitions.com

Caspian Electricity-Azerbaijan Electricity, Energy, Lighting and Accesory Fair (Bakü -

Ekim/Her Yıl)

Elektrik

Web Sitesi : <http://www.caspianelectricity.com>

Caspian Oil And Gas Exhibition (Bakü - Haziran/Her Yıl)

Enerji, Araç Yakıt ve Petrokimya Ürünleri ve Aktarımı ve Araştırma Teknolojileri

Web Sitesi : <http://www.ite-exhibitions.com>

Caspian Seafood (Bakü - Mayıs/Her Yıl)

Deniz Ürünleri ve Balıkçılık, Kalite Kontrol

Web Sitesi : <http://www.ite-exhibitions.com>

Caspian Seafood (Bakü - Mayıs/Her Yıl)

Deniz Ürünleri ve Balıkçılık, Kalite Kontrol

Web Sitesi : <http://www.ite-exhibitions.com>